

FONDO BIBLIOTECA PÚBLICA
DEL ESTADO DE NUEVO LEÓN

132616

JOANNIS DUNS
SCOTI,
DOCTORIS SUBTILIS
ORDINIS MINORUM,
THEOLOGORUM OMNIUM PRINCIPIS.

Quæstiones Quodlibetales ex Quatuor
Voluminibus Sententiarum.

CUNCTÆ res difficiles, ait Salomō, Eccles. 1. & cur intelligat eas esse difficiles subdit: *Non potest eas homo explicare sermone.* Secundum igitur distinctionem rerum, potest accipi distinctio difficultium quæstionum. Res autem prima sui divisione dividi potest in rem creatam, & incretam; sive in rem a se, & in rem ab alio habentem esse; sive in rem necessariam, & rem possibilem; sive in rem finitam, & infinitam. Res autem increta, a se, infinita, & necessaria, Deus est. Res autem creata, ab alio, possibilis, & finita, communi nomine dicitur creatura. De utraque re propositæ sunt aliquæ quæstiones. Iterum, in divinis: res accipitur essentialiter, & notionaliter; juxta illud Augustini; 1. de Doct. Christiana, c. 1. *Res, quibus fruendum est, sunt Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, eademque Trinitas, Una quaedam summa res, communis omnibus fruendis ea.* In prima parte auctoritatis, accipitur res per sonaliter; in secunda, essentialiter. Fuerunt igitur aliqua quæstia in divinis de re essentiali; aliqua de notionali, sive personali. Unicum autem quæstionum erat de ordine essentialium ad notionalia. Illud Unicum primo ponitur, utpote ex cuius solutione patebit ordo procedendi circa alia quæstia; est igitur

Q U Æ S T I O I.

*Virum in divinis, essentialia sint immediatica essentia
Divina, vel notionalia?*

Quod notionalia, probatur. Quæ constituunt supposita alicujus nature, sunt immediatiora ipsi nature, quam illa, quæ sunt proprietates nature; notionalia autem in divinis constituunt supposita nature divine, essentialia non; sed sunt quasi proprietates illius nature.

Part. V. Quodlibet.

A 2

igi.

igitur, &c. Probatio maioris: natura immediate se habet ad suum supra-positum proprium, quia de illo dicitur in primo modo dicendi per se, non autem de aliqua proprietate, nec e converso, sed tantum secundo modo igitur illud, quod suppositum constituitur formaliter, immediatius se habet ad naturam; quam proprietates aliqua. Probatio minoris: essentialia sunt communia tribus personis, & per consequens per nullum essentialia constituitur suppositum: igitur per notionale, sicut etiam essentialia proprietates naturae secundum Damasc. c. 2. *Si nomen, inquit, si usum, & si sapientia, quod nomen; aliud dicitur, non naturam dicitur dicitur, quae circa naturam.* Et Aug. 15. de Trin. c. 9. *Si dicam aeternam immortalis, iustus, bonus, beatus, pius: horum omnium non ipsum, quod posui, videtur significare substantiam, cetera vero huius substantia qualitates.* Ad oppositum ipsi essentialia immediatiora sunt illa, quae sunt perfectiones simpliciter, notionalia non ergo &c. Probatio maioris. Primae perfectionis immediatiora sunt illa, quae magis habent rationem perfectionis simpliciter, quam quae non habent: essentia autem divina est prima perfectio, perfectiones autem simpliciter habent magis rationem perfectionis quam illas quae non sunt perfectiones simpliciter. Probatio minoris. Anl. Monol. 15. *essentialis est in quolibet melius ipsum, quam non ipsum, sed tale dicitur, perfectio simpliciter: Notionalis non est huiusmodi, quia cum quolibet persona careat aliquo notionalis, caretet aliquo, quod esset in quolibet melius ipsum, quam non ipsum, & ita quolibet persona, non esset simpliciter perfecta, quod est inconveniens.*

Respondeo primo, ad intellectum quaestionis sunt aliqua necessaria praemittenda. Secundo, quaesio solvenda. Tertio, contra solutionem quaestionis dubia occurrentia excludenda.

De primis, hic queritur de ordine immediationis istorum duorum, *essentialis*, & *notionalis* in comparatione ad essentiam divinam. Videtur ergo primo intellectus istorum quatuor terminorum, qui ponuntur in titulo quaestionis, scilicet: *essentialis, essentialis, notionalis, & immediatus.* De primo in divinis necessario est aliqua entitas realis, sive ex natura rei, & hoc in existentia actuali, alioquin nihil esset ibi reale in se. Illa entitas realis actualis sive ponatur omnino unica, sive ponatur aliquo modo distinctio, vel rationis: semper erit ibi ponere de necessitate aliquam entitatem realem, primam, unicam, quae praerogatur aliquam priorem. Si enim quilibet praerogaret priorem, nulla esset prima, & per consequens nec aliqua alia esset posterior. Illam etiam primam entitatem oportet esse absolutam a se, quia secundum Aug. 7. de Trin. c. 1. *omnis essentia, quae relative dicitur, est aliquid excepto relativo, & secundum ipsum sibi.* in principio 3. *Si Pater non est aliquid ad se, non est omnino quod relative dicitur.* Habetur ergo ista conclusio, quod in divinis oportet ponere aliquam entitatem realem, in existentia actuali, & aliquam unicam, primam, & illam esse ad se ista realis entitas, quae est in Deo, cum sit prima ratio essendi simpliciter & rationaliter a Sanctis vocatur *essentia*. Unde Aug. 7. de Trin. c. 1. in fin. *Quod est sapientia sapere, & quod est potentia posse, & aeternitati aeternum esse, & iustitia iustam esse*

esse: hoc est essentiam ipsum esse. Et infra c. 4. ab eo, quod est esse, appellatur essentia, propter quod Deus ipse, cui propriissime, & verissime convenit esse, verissime dicitur essentia. Et hoc primo dicitur Augustinus ibid. cap. 5. *Manifestum est Deum ad se vocari substantiam, ut nomen utatoris intelligatur essentia, quod vere, ac proprie dicitur illi ut formaliter solum Deum operari dicitur essentia. Est enim vere solus, quia incommutabilis, idque nomen suum suo famulo enuntiavit Moyses, cum dicit: Ego sum, qui sum: sed nomen sive essentia dicitur, quod proprie dicitur sive substantia, quod abusive dicitur, utrumque ad se dicitur non relative ad aliquid. Hic ille. De ista essentia sive minus proprie substantia, quod ipsa sit sola ratio simpliciter essendi in divinis cuiusque habetur ibid. c. 6. *Substantia Patris ipse Pater est, non quo Pater est, sed quo hoc ille. Et intelligit, quod essentia non est ratio formalis Patris essendi Patrem, sed essendi simpliciter.* Hinc concordat Damasc. lib. 1. c. 12. dicens sic: *Videtur quidem principatibus omnium, quae de Deo dicuntur nominum, esse quae est.* Et hoc probat per illud Exod. 3. *Qui est &c.* Et subdit: *Totum enim in se comprehendens habet esse, cuius quoddam pelagus substantia insinuat, & inerminalum.* Hic ille. Rede ergo in divinis, in comparatione ad essentiam, tamquam ad entitatem, simpliciter primam, & absolutam, consideratur omnis ordo cuiuscumque, sive quoruncumque, quae in divinis sunt. Contra ista, quae dicta sunt de illo tertio *o essentia*, potest obijci dupliciter. Primo sic, per auctoritatem Damasceni adductam, *Totum in se*, &c. ergo secundum istam auctoritatem, *essentia* includit totam perfectionem divinam: sed tunc perfectio divina consistit in omni perfectione simpliciter, quia quaecumque non inclusa, non habetur totalis perfectio: & non ergo essentia est praesens ista prima entitas distincta qualitercumque contra essentialia: imo est ipsa totalis entitas unitive includens omnia essentialia, cui videtur concordare illud vocabulum, quod dicit, *Pelagus*, propter immediatam continentiam unitive. *Profolo. 2.* Hoc confirmatur per illud Anselmi: *Deus est, quo majus excogitari non potest, sed quaecumque unita perfectione simplici, non includente omnem perfectionem simpliciter, potest aliquid majus excogitari, ut puta entitas aliqua, omnem perfectionem continens unitive; ergo essentia divina est talis entitas, includens unitive omnem perfectionem simpliciter.* Secundo, ad idem arguitur sic. In omni creatura, essentia eo modo quo distinguitur ab existentia, videtur esse prior illa, sicut potentiale, & susceptivum est prius actu suscepto: ergo videtur similiter in Deo: sed secundum dicta Augustini, & amantem jam adducta, essentia accipitur pro existentia actuali, sicut apparet per illam auctoritatem Exod. 3. quae ambo videntur, *Qui est*, &c. ergo secundum istas auctoritates, existentia est prima entitas, & non essentia, ut essentia, vel saltem illa auctoritates hoc non ostendunt. Ad primam, quare solutionem, super primam dist. 8. quod 3. de Arribus.*

Ad idem ad primam dicit potest: quod essentia includit totam perfectionem divinam unitive, & identice licet non formaliter comprehendat

benat omnes perfectiones divinas, & sic intelligendum est dictum Damasceni, ut patet in 1. d. dist. 3. qu. 2. principali, circa finem questionis, perfectiones illa estis sicut identice essentia, tamen distincte sunt ex natura rei, & formaliter. Ad confirmationem de Anselmo, patet pariter, quod essentia est univoca, & identice omnis perfectio: non tamen formaliter, & ex natura rei. Unde licet quilibet perfectio simpliciter sit formaliter infinita; non tamen radicaliter, cuiusmodi est essentia, & existentia Dei, ad secundum alii potest, quod essentia, & eius existentia in creaturis se habent, sicut quidditatis, & modus: ideo distinguuntur. In divinis autem existentia est de conceptu essentia, & praedicatur in primo modo dicendi per se, sicut, quod propositio illa per se est prima, & immediata, ad quam omnes aliae resolvuntur, ut patet in primo, & d. 2. q. 2. Quare in 4. 46. d. 9. 3. & primo Repetitionum, d. 45. q. 2. & d. 2. par. 2. q. 2. & infra, q. 5. ar. 3. & d. dist. 3. q. 2. plura ad propositum harum objectionum.

Aliter dicitur hic, quod illa ratio, huiusmodi valet, videtur esse contra illud, quod questio supponit, scilicet aliquam esse immediationem essentialis ad essentiam & quare quanta. Pro isto autem supposito arguitur, quia omnis perfectio simpliciter est simpliciter simplex. Probatur: si est aliquo modo resolvable in distincta, sunt A; & B, neutrum potest esse perfectio simpliciter simplex, quia tunc unum non faceret per se unum cum reliquo: quia non est per se unum ex quobuscunque distinctis, nisi unum sit sicut actus, & aliud sicut potentia.

De alio tertio, scilicet *essentiale*, duplex distinctio videtur. Una, quod aliter utitur communiter hoc nomine *essentiale* Philosophi, & aliter Theologi, specialiter in divinis. Nam in Philosophia accipitur communiter *essentiale*, ut distinguatur contra *accidentale*: pro ut *accidentale* continet sub se omne accidens per accidens, sive accidens commune, & accidens per se, sive proprium. Unde ibi, *essentiale* dicitur, quod per se includitur in essentia, quoadmodum in composito reali, materia, & forma dicuntur sibi essentialia, & in composito rationis, vel in ipso desinito, genus, & differentia dicuntur partes essentialia rationis, sive rei desinitae. Theologi vero aliter utuntur hoc nomine *essentiale*, in divinis. Cum enim essentia sit omnino primum; ut iam dictum est: & simpliciter est commune, communicatae reali, qui dicitur de qualibet persona, & de omnibus singulariter, & ideo quodcumque etiam aliud praedicatur simili modo in divinis dicitur *essentiale*, quia simile essentiae in modo praedicandi, sive in communicatae reali. Et per oppositum, *notionale* dicitur illud, quod nec sic praedicatur, nec habet talem communitatem, sed quod pertinet ad notitiam distinctionis personarum. Sic ergo distinguit Theologus *essentiale* contra *notionale*. De hoc Augustinus 5. de Trin. cap. 5. In rebus creatis, &que mutabilibus, quod non secundum substantiam dicitur, refertur ad secundum accidens dicitur: In Deo autem nihil secundum accidens dicitur, nec tamen omne, quod dicitur, secundum substantiam dicitur: dicitur enim ad aliquam, sicut Pa-

ter ad Filium, & Filium ad Patrem. Hec ille. Vale ergo quod in creaturis distinguatur *essentiale* contra *accidentale*, in divinis autem non distinguatur contra *accidentale*, sed contra relativum ad intra, quod scilicet dicit relationem personae ad personam, & per consequens pertinet ad distinctam notitiam personae a persona: & ideo ut datur regulae ibi. c. 4. de dictis de Deo substantialiter, & relative, communiter dicitur *notionale*: licet Augustinus hoc vocabulo non est usus, sed sit utus vocabulo, *relativi*, vel ad aliquam. Ex isto secundo patet breviter de tertio vocabulo, quid sit *notionale*, quia omne notionale est relativum ad intra, & converso: *essentiale* autem non est relativum ad intra, quia tunc esset commune, & non commune. Secunda distinctio huius vocabuli, quod est *essentiale*, pro ut in divinis specialiter accipitur, potest poni talis, quod aliquod est *essentiale*, quod importat respectum ad extra, & aliud non. Illius distinctionis primo, primum membrum exponitur. Postea secundum probatur, quia locutus ab aliquibus potest negari. De primo certum est: quia si Deus dicitur relative ad extra, oportet quod illa relatio conveniat Deo secundum aliquid quod fundamentum proprium, quia non comparatur Deus ad extra, nisi secundum aliquid intrinsecum sibi, & illud potest dici fundamentum. Ex isto fundamentum intrinsecum, cum sit reale, & respectum ad extra, cum sit rationis, non potest esse aliquid habens conceptum per se unum; ergo si aliquod nomen simul importat illud intrinsecum Deo, quod est fundamentum comparationis ad extra, & cum hoc, illam comparationem ad extra, illud nomen vel non significat conceptum per se unum, vel non significabit ambo illa, sed tantum alterum significabit, & alterum connotabit. *Essentiale* ergo in divinis, quod scilicet habet conceptum per se unum, non includit simul, & per se absolutum, & respectum ad extra: & per consequens si includat respectum ad extra, non per se illam includit: sed principaliter, & primo, & per se includit absolutum, quod est fundamentum: illius autem respectum connotatio includit, & hoc modo intelligitur primum membrum huius distinctionis. De secundo membro huius distinctionis, dices forte: quod nullum est *essentiale* non includens respectum ad extra, sed sola essentia est huiusmodi; quodcumque autem aliud commune tribus, vel est respectus ad extra, vel includens respectum ad extra. Quia vero solutio questionis dependet ab illa distinctione *essentialis* prius posita, quod scilicet aliquod *essentiale* est absolutum ad intra, aliquod vero dicit respectum ad extra; ideo probatur secundum membrum, quod negandum forsitan alicui videretur, scilicet quod aliquod *essentiale* non includit aliquem respectum ad extra; primo per rationem fundatam in auctoritate sumpta ex ratione perfectionis simpliciter, & secundo per rationem sumptam ex ratione divinis essentiae: Tertio per rationem sumptam ex ratione intellectus divinis Quarto ex ratione actus, vel operationis divinae. Prima ratio talis est: quod est perfectionis simpliciter

non includit per se relationem ad creaturam: sed aliquid essenziale in divinis est perfectionis simpliciter, ergo &c. Probatio majoris. Perfectionis simpliciter non includit aliquid per se, cui repugnat per se ratio perfectionis simpliciter: quia tunc non esset in quolibet, melius, cum includat aliquid, cui repugnat ratio perfectionis simpliciter: sed relationi ad creaturam repugnat, quod sit perfectio simpliciter, cum sit ad terminum imperfectum, & potentialem: quod tamen necessario coargit aliquid ens potentiale, eo modo quo relatio coargit terminum, tanquam scilicet aliquid fecum simul natura, vel potius illud sic coargens non est simpliciter necessarium: nec per consequens simpliciter perfectum. Min. patet ex intentione Anselmi, monol. 17, ubi ponit talem distinctionem, quicquid est prater relativum, aut est tale, ut omnino melius sit ipsum, quam ipsum. Et exposita, & declarata ista distinctione, concludit, sicut nefas est putare, ut substantia summa natura sit aliquid, quo melius sit aliquo modo non ipsum, quam ipsum; sic necesse est, ut si omnino quicquid melius est ipsum, quam non ipsum. Et postea inter in speciali quid non est; non est ergo, inquit, corpus, nec aliquid eorum, quae corporei sensus discernunt. Et post subdit in speciali, quid, vel quale est: quare inquit, necesse est ipsum esse viventem, sapientem, omnipotentem, verum, justum, aeternum, & quicquid absolute est melius ipsum, quam non ipsum. Planum est autem, quod multa istorum sunt essentialia in divinis. Habetur ergo ista minor, quod aliquod essenziale in divinis est perfectio simpliciter: quia melius est in quolibet ipsum, quam nos ipsum. Ista sententia Anselmi videtur potius accipi ab Augustino 17, de Trinit. cap. 4. Viventia non viventibus, intelligentia non intelligentibus, iustus iustis, beata miseris praesentia iudicamus. Ac per hoc, quoniam rebus creatis creatorum sens dubitatione proponimus, oportet ut eum summe vivere, & cuncta intelligere, iustissime, & benignissimum, & beatissimum faciamus. Hac ille. Tenev autem hac consequentia per propositionem hanc: Necesse est ut creator sit quicquid in entibus praeter ipsum non ipsi: vel ut Anselm. dicit: Melius est ipsum, quam non ipsum. Pro ista sententia potest adduci Hilarius 12, de Trinit. cap. penult. qui loquens ad Patrem ait. Perfecti Dei, qui & Verbum tuum, & sapientia, & virtus est, absoluta generatio est: ut incomparabiliter a te sit semper, qui in his aeternam proprietatem tuam, nominibus, ex te natus est. Hac ille. Nihil autem Dei Filium per naturam accepit, quod dicat respectum ad extra. Item secundo, ex eodem medio potest argui, accepti pro majori extremitate, hoc quod est relatio rationis, ut si major, ista & perfectio simpliciter non includit relationem rationis, & quae prius: & sequitur conclusio, quod aliquod essenziale non includit relationem rationis; omnis autem respectus Dei ad creaturam est rationis tantum, ex 2. dist. 30. primi: ergo aliquid essenziale non includit respectum ad extra. *Majorum istam de respec-*

tu rationis proba, sicut primam de respectu ad extra; quia relationi rationis repugnat perfectio simpliciter: quia est ens divinum minus habens de entitate, quam quodcumque reale: quia tantum in consideratione intellectus est habens suum esse. In tertio, ex eodem medio potest argui, accipiendo pro majori extremitate, relationem in communi, sicut perfectio simpliciter non est relatio aliqua, nec includit per se relationem aliquam aliter ut prius. Hac major probatur: quia relatio originis non est perfectio simpliciter, si tamen aliqua relatio esset perfectio simpliciter, maxime de illa videretur. Ad istas rationes, quae procedunt ex eodem medio, potest sic responderi, quod aliud est dicere aliquid esse perfectum simpliciter: & aliud, aliud esse perfectio simpliciter. Primum importat quod illud essentialiter, sive quidammodo sit perfectio simpliciter. Secundum importat, non quod essentialiter sit perfectio, sed quod omne tale denominative soli perfectioni simpliciter conveniat.

Iplum ergo perfectionis simpliciter est quam requirit in illo, de quo praedicatur denominative, & quam ostendit huius inesse: utpote quam universaliter consequitur, & sic est perfectionis simpliciter triplici modo, scilicet praerogando, ostendendo, sive manifestando: & perfectionem simpliciter consequendo. Consimiliter exponatur illud Anselmi sic: in quodlibet est melius ipsum, quam non ipsum; quia hoc verum est intelligendo de praedicatione denominativa, & praerogando, ostendendo, & consequendo, vel, in quolibet est melius ipsum, quam non ipsum, quemadmodum esse ipsum denominative ponit illud esse simpliciter perfectum, non quidem sicut aliquid esse alium ponit idem esse coloratum, sed fecit aliquid esse alium, vel coloratum ponit idem esse superfluitatum. Unde si in aliquo non est melius ipsum esse simpliciter, nec per consequens erit melius ipsum esse alium. Consimiliter exponatur dictum Augustini de praesertis. Quae autem sit intentio Anselmi quare capit. 17, ubi ait: eodem modo, & una consideratione est quicquid est, & omnia illa nomina idem significant. Nomina, inquam, de quibus locutus est prius: bonum, iustus, &c. Item, instatur contra rationem, quia concludit quodcumque essenziale esse ad se: quia quodcumque illorum est perfectionis simpliciter, sed illud illatum est laicum, ut patet in exemplis Anselmi, & Augustini, quae Augustinus ponit, potentissimum, iustissimum, & Anselmum ponit, omnipotentem, justum, &c. & tantum illa dicunt respectum ad extra.

Secunda ratio ad conclusionem talis est. In Deo est essentia sub completa aequalitate essentiae, & hoc more ex natura rei, sic intelligendo, quod nec essentia, nec aliquid per se includitur in illa, vel actualitate eius; sic ibi praecise est consideratione quocumque intellectus. Hac propositio sic intellecta facit patet ex dictis in principio istius articuli, exponendo quid intelligendum sit per istum terminum, qui est essentialis. Ex hac propositione sequitur ista, quae est major

rationis, scilicet quod si aliquid est idem essentialiter essentia illud est actus in Deo, nec ex natura rei, & hoc sive sit idem essentialiter identitate adaequata, sicut in creaturis est illud idem, quod intelligitur per definitionem, et, quod intelligitur per definitum: sive sit idem tantquam inclusum essentialiter in illo, quomodo illud, quod intelligitur per partem definitionis potest dici idem et, quod intelligitur per definitionem.

Nam licet aliquid possit esse in re ex natura rei, licet ejus definitio, vel pari definitione non sit actu completo in re, sed tantum intellectus considerante, tamen illud quod intelligitur per definitionem, vel partem definitionis, sicut significatum per ipsum signum, necessarium est in re actu, sicut illud quod intelligitur per definitum sit in re actu.

Nam contradictio videtur esse, quod aliquid sit realiter actu, & quod illud, quod est idem sibi essentialiter, hoc modo, vel illo, non sit realiter in actu. Nunc autem intellectualitas, sine vita intellectiva, vel intellectualis, est idem essentialiter essentia divina, sic intelligitur, quod non tantum est idem realiter ipsi essentia: & hoc identitate simpliciter: sicut forte quodcumque attributum ponitur idem ipsi essentia: sed hoc modo est idem sibi, quod si ipsa essentia divina determinetur, via intellectualis, sive intellectualitas, non esset extra ejus definitionem, sicut sapientia, vel bonum. Ex parte essentiae arguitur sic. Quidam quod se includit in essentia divina, est in Deo ex natura rei, & per consequens sine respectu ad extra, intellectualitas est huiusmodi, ergo, &c. Major patet: nam secundum iam dicta in principio illius articuli, essentia est ibi ex natura rei: ergo quicquid includitur in ratione essentiae. Minor sic intelligitur, quod intellectualitas quidem non habet rationem attributi, quasi actus secundi adventivus ipsi: sed rationem perfectionis omnino intimae, quemadmodum vita etiam in Deo est actus non attributus, sive adventivus, sed omnino intuitivus, & idem essentiae. Ita etiam vita perfecta, quae soli Deo convenit, huiusmodi est via intellectualis, est idem essentialiter ipsi primae essentiae. Haec minor sic intellecta probatur auctoritate, & ratione: auctoritate Augustini 15. de Trinit. c. 9. *Quae vis, inquit, dicitur in Deo, ipsa est essentia ejus, atque natura: haec autem vita non talis est, qualis inest arbori, nec qualis inest pecori, quod habet sensum, sed nullum habet intellectum, at illa vita, quae Deus est, sentit atque intelligit omnia, & sentit mente, non corpore, quia spiritus est Deus.* Haec ille. Vult ergo dicere, quod illa vita, quae est essenziativa, est per se intellectualis. Item 6. de Trinit. ult. loquens de Deo ait sic: *Pater est prima, & summa virtus, cui non est aliud vivere, & aliud esse: sed idem esse & vivere:* & quae sit illud vivere, quia intellectualem subdit, primam, ac summam intellectus, cui non est aliud vivere, aliud intelligere. Haec ille. Minor etiam ista ratione probatur sic. Cuiusque non reputat esse sibi alicui substantiae essentialiter, illud non convenit verissime alicui substantiae, nisi conveniat sibi essentialiter, sed intellectualitati reputat esse idem substantiae, cui convenit essentia

licet, sicut patet in creaturis: quia quaecumque substantia est intellectualis, intellectualitas est intra rationem essentialem ejus. Sicut etiam in speciali patet in homine, in cujus ratione ponitur rationale. Ex hoc consequens ista intellectualitas, quae per se intelligitur per rationem, est idem homini essentialiter, imo ut actualissimum, & completissimum in essentia: ergo cum Deus verissime sit intellectualis, ejus intellectualitas est idem essentialiter ejus essentiae.

Tertia ratio sumitur ex parte intellectus divini sic: Nullus intellectus habet esse actuale proprium, & primum intellectus per aliquid, actum intelligendi convenientem sibi, vel supposito secundum ipsi suum. Hoc patet: quia omnis actus intelligendi, vel naturaliter praexigit intellectum, cuius esse habentem proprium actuale esse intellectus, vel saltem coexistit ita quod nullo modo tale esse actuale proprium intellectus, ut intellectus; nec aliquid per se inclusum in tali esse actu per actum intelligendi ipsi intellectui attribuitur. Quia omnis actus est posterior, & ideo praexigit suum prius; ergo in Deo intellectus, ut intellectus suum primum esse actuale, nec aliquid per se inclusum in illo esse non habet praexite per intelligere divinum; sed comparatio essentiae divinae ad quodcumque extra habet proprium, & primum esse suum actuale per intelligere divinum: ergo intellectus in Deo, ut actu intellectus non includit aliquam comparationem ad extra. Probatio minoris: comparatio cuiusvisque intrinseci in Deo ad quodcumque extrinsecum, cum sit respectus rationis, habet esse suum primum, & proprium per actum alicujus intellectus comparantis; sed quodcumque intrinsecum potest ad quodcumque extrinsecum per quemcumque actum intellectus comparati comparari, illud ad idem comparari potest, per actum intellectus divini, quia intellectus ille potest obiectum illud habere omnino ratione ex parte obiecti intelligere, sub qua est intelligibile, cum sit ei adaequatus, & ejus comprehensivus; sed quidquid intellectus divinus potest ad quodcumque comparare intelligendo, hoc actu intelligendo comparat, quia nulla est ibi potentia sine actu ad quodcumque intrinsecum, ergo per actum intellectus divini actu comparatur quodcumque intrinsecum ad quodcumque aliud, ad quod potest intelligendo comparari, & per consequens comparatio cuiusvisque talis ad quodcumque tale, habet esse suum proprium actuale per actum intellectus divini comparantis: non dico quodcumque comparatio hujus ad hoc, quia non formaliter illa; quia intellectus creatus comparat, sed aliquid comparatio hujus extremi ad hoc extremum.

Ex hoc ulterius patet secunda pars minoris, scilicet quod comparatio alicujus intrinseci ad aliquid extrinsecum habet suum primum esse, & proprium per illud intelligere: quia illud intelligere est primum intelligere respectu hujus obiecti, & primitate essentiali, sive perfectionis: & primitate durationis: quia aeternum. Nec enim est simul perfectio cum intelligere creato, nec posterius: quia utroque modo sequitur quod est limitatum, & mensuratum, nec est simul, nec posterius duratione, quocumque intelligere creato, quia tunc sequeretur, quod intelligere in Deo, ut intelligere, esset novum.

Vel sic potest formari ratio: nulla potentia habet suum primum esse per operationem suam. Hoc patet de se, quia nihil est in se non productum ad esse, ut fit in deo Trinit. nec per consequens aliqua potentia per operationem, qua est ab ipsa, accipit suum esse primum: sed omne intelligere est operatio intellectus, ut intellectus: ergo intellectus, ut intellectus non habet primum esse in deo per operationem suam: Sed quidquid est in deo per comparationem ad extra, in quantum huiusmodi, habet suum esse per intellectus operatio alii non. sive intellectum, quia esse eius consistit in consideratione intellectus: cum sit esse relationis rationis: ergo, &c.

Quarta ratio sumitur ex parte operationis, seu actus intelligendi, & hoc sic. Actus ille, quo deus comprehendit essentiam suam, ut obiectum beatificum, sub ratione, qua talis, est in deo ex natura rei: sed deus per intelligere, ut intelligere comprehendit essentiam suam ut obiectum beatificum, ergo. Major probatur, quia infinitas intentionis non competit alicui enti rationis, sed solum enti reali, quod arguo, quia omne ens rationis est sola relatio rationis, sed nulli relationis infinitas competit, etiam reali: ut patet in *infra* qua est. 5. Illud autem, quo deus comprehendit essentiam suam, ut infinitam, sub ratione, qua est comprehendivum, est infinitum, quia infinitum obiectum, ut infinitum, comprehendit non potest aliquo actu, nisi infinito, ut infinito: ergo cum infinitum simpliciter in perfectione non includat per se aliquid, cui intrinsece repugnat infinitas: Sequitur, quod infinitum simpliciter non est ens rationis, sed includit per se primo ens rationis. Itas propositiones expostas, & probatas coniungendo loco majoris, & minoris in syllogismo, arguitur sic. Illud quod est essentia divine idem essentialiter, est actu in deo mere ex natura rei: sed intellectus actualis, sive vita intellectualis est huiusmodi, ergo est in deo mere ex natura rei. Ex hoc ulterius: quidquid est actu intellectuale, sive vivens vita intellectualis, & hoc mere ex natura rei, habet actu, vel potest habere actu intellectum, ut intellectum, & intelligere, ut intelligere, D. us autem est actu intellectuale, sive vivens vita intellectuali mere ex natura rei: sicut conclusum est in primo syllogismo, ergo deus habet actu, vel actu potest habere intellectum, ut intellectum, & intelligere, ut intelligere: sed non potest habere actu aliquid ens reale, sive ex natura rei, quod iam non habet ex natura rei, quia hoc est contra eius simplicitatem: ergo deus actu habet intellectum, ut intellectum, & intelligere, ut intelligere, & hoc mere ex natura rei: sed nullus respectus dei ad extra, nec aliquid per se includens talem respectum est in deo actu ex natura rei, quia respectus eius ad extra non potest esse nisi relatio rationis: ergo aliquid essentialiter, pura intelligere est sic absolutum, quod nec est respectus ad extra, nec per se talem respectum includens. Major secundi syllogismi probatur sic: natura vivens vere habet realiter, vel habere potest operationem vitalem, quod fit ens reale, sic intelligendo, quod nec fit ens rationis, nec per se tale ens includens: quia operatio talis est propria perfectio naturae intellectivae, unde & in ipsa positum consistere beatitudinis talis naturae. Propria autem perfectio, & praecipua beatificae natu-

tae habentis esse vivum ex natura rei, non potest esse ens rationis, nec per se includens ens rationis: quia ens rationis est ita diminutum, quod non potest esse perfectio per se omnis realis, nunc autem intellectio, ut intellectio, est propria operatio naturae viventis vita intellectuali. Et si protrahendo neque hoc in deo, philosophus videretur specialiter hoc concedere de ipso 12. Met. 1. 5. ubi tractatur quaestio de intellectu, & intelligere vivo, ait sic: si non intelligas (supple deus) actu, sed habet se quemadmodum ut sit dormiens, quid usque, inquit, se infirmitate & venerabile, sive intelligat non est autem hoc, quod sua incogitancia, & beat potentia. Non erit itaque optima substantia: per intelligere enim ei honorabile inest. Ideo 10. Ethic. 6. 10. Perfecta felicitas, quoniam speculativa quaedam est operatio, apparet, & hinc usque apparebit. Deo enim maxime suspicari sumus beatior, & felices esse: actiones autem quales attribueri debentur est ista, & post exclusis ab eis actionibus virtutum moralium, subdit: Sed tamen vivere omnes suspicari sumus eos, & operari, non enim oportet dormire. Ex paulo post concludit: quia Dei operatio beatissimae differentiae speculativa usque erit, & humanarum usque, quae huius cognationis sunt, felicissima.

De quarto termino scilicet immediati, est distinguendum, quia dicitur immediati aliquid dupliciter: vel ita quod ipsum sit medium inter primum, & ultimum, & tunc est immediati positive. Vel ita quod inter ipsum, & primum non sit medium, aut pauciora sint media, quam inter tertium, & primum, & sic est immediati negative. Exemplum Superficies est immediati substantiae, quam color: ita quod habet rationem medi positive inter illa; sed simile est immediati hominum, quam color negative. Non enim mediat inter illa extrema positive, sed magis excluditur medium inter hominem, & simile, quam inter hominem, & colorem ut sic breviter dicatur illud esse immediati positive, quod tanquam medium inter extrema includitur: illud immediati dicitur negative, ubi aliquid tanquam medium magis excluditur. Posset autem alio modo distinguere de immediati, secundum rem, & rationem: quia immediati, & minus immediati, non sunt fine ordine. Ordo autem non videtur posse intelligi sine distinctione, sed quia hic non quaeritur, qualis est distinctio essentialium a notionalibus, vel utrorumque ad essentia, ideo ista distinctio immediati: non tractatur ad praesens, sed qualicumque sic distinctio essentialium a notionalibus, vel utrorumque ad essentia, secundum ista dicitur, quod illorum sit immediati ipsi essentia, puta essentialiter, & notionaliter: Itaque recolligendo de isto primo articulo, essentia est illud, ad quod fit eorum comparatio, quorum quaeritur ordo: essentialiter autem, & notionaliter sunt illa, quorum quaeritur ordo in comparatione ad essentiam: de immolatione autem istorum ad illud primum, est quaestio, & principaliter requiritur, propter solutionem, duplex distinctio posita in hoc articulo, una de essentiali, & alia de immediati. Prima de essentiali talis est: alicuius essentialis ratio, sive actualitas totalis, est mere ad intra, alicuius autem ad extra. Secunda de immediati talis est, quod aliquid dicitur esse immediati positive, ita

quod ipsum ponitur medium. Aliud privative, ita scilicet, quod non re. utitur medium aliquid: inter ipsum, & primum, sicut inter aliud extremum, & primum.

De secundo articulo dico tres conclusiones, quarum duæ sunt breves, tertia principalis. Prima est ista: nullum notionale est immediatus ipsi essentia divine aliquo essentiali, & hoc loquendo de immediatione primo modo. Hoc probatur sic: Quod est immediatus primo non exceditur a tertio, cum sit per se medium inter ipsum primum, & tertium: sed omne essentialia excedit quocumque notionale, quia essentialia est commune tribus: notionale vero non: ergo. Secunda conclusio est talis: omni essentiali includente respectum ad extra immediatus est essentia aliquid notionale, & hoc loquendo de immediatione secundo modo. Hoc probatur, quia tale essentialia non convenit ipsi Deo, nisi per operationem intellectus comparantis ad extra; notionale autem convenit essentia ex natura rei; ubique omni comparatione intellectus ad extra: ergo minus requiritur medium inter essentiam, & notionale, quam inter essentiam, & tale essentialia, ubi necessarius mediat actus intellectus. Tertia conclusio est: omni notionali est aliquid essentialis immediatus essentia utroque modo immediationis. Hoc probatur dupliciter. Primo sic: Qualis ordo per se realis est inter aliqua, si est, ut distincta realiter, talis per se ordo est inter illa, correspondens illi distinctioni, quam habent, utpote rationis, si distinguuntur ratione, & hoc five ratione sumpta ex parte rei, five mere causata per actum intellectus. Nunc autem, si est distinctio realis inter illa, scilicet essentia, memoria perfecta, & dicere perfectam, memoria est per se in ordine reali immediatus ipsi essentia, quam dicere; ergo, & quocumque modo sit distinctio inter illa, eo modo est immediatus correspondens. Major probatur a posteriori sic: Ubi est distinctio rationis, five uno modo, five alia, accipiendo rationem: ibi concludimus ordinem sic distinctorum ex hoc, quod illa sit distincta, habentem talem ordinem realem, ubi essentia distincta realiter. Nec ista major invenitur habere instantiam, nisi forte in aliquo, quod non est ad propositum, & illud sufficienter excluditur per exceptionem istam, si addatur in majori sic: qualis est ordo realis, talis & rationis, nisi forte in distinctione reali, illud quod est posterius aliquo in distinctione minori habet et versus esse illo, & illo, quod sibi correspondet. Secundo probatur a priori illa major: Per se ordinem intelligo, qui est per se rationibus extremorum: & hoc accipiendo per se rationem essentialiam, five quidditativam, non denominam illud, cuius est ratio ad esse in re, vel in intellectu, si quidem illud, quod indifferenter potest habere utrumque esse, videtur habere rationem quidditativam, intelligibilem, non determinando ad hoc, vel illud esse. Ex hoc patet major: Nam ubi manet per se ratio similis ordinis, ibi manet similis ordo, sed in illa distinctio in tali, vel in tali esse, manet per se eadem ratio similis ordinis, quia ratio quidditativa. A, & ratio quidditativa. B: ergo &c. non enim esse in intellectu dat ipsi A, rationem quidditativam. Minor patet, quia si illa ibi posita essent realiter distincta, esset talis ordo realis, quod quia esset essentia, natura in-

tel-

lectualis perfecta, idco haberet intellectum perfectum, & ulterius haberet, vel habere posset objectum acium intelligibile proportionabiliter sibi præsens. Et ultra: ideo esset, vel esse posset memoria perfecta. Nam hæc est ratio memorie perfecta, intellectus habens objectum intelligibile proportionatum acium sibi præsens. Ex hoc ulterius, si ipsa esset, vel esse posset supposito habenti cum perfecta principium experimenti, exprimeret, vel exprimeret posset notitiam declarativam correspondentem illi memoria, nunc autem primum notionale, saltem quod includit primum respectum positivum ad aliquam personam, est dicere; ergo primum notionale habet essentialia aliquid immediatus essentia utroque modo, & per consequens quodcumque aliud notionale. Sicut autem argumentum est de memoria, & dicere, similiter posset argui de voluntate, & objecto sibi præsens, & acium spirandi. Secundo ad idem ac: essentia immediatio est potentia, quam acio realiter productiva secundum illam potentiam. Omne autem notionale est acio productiva secundum aliquam potentiam in natura divina, vel supponens illam: quia est productiva alicujus suppositi, vel supponens productionem; omnis autem talis acio est alicujus potentia, quæ habet rationem essentialis, vel quia est ipse intellectus, vel quia est ipse voluntatis; ergo &c. Sic igitur quantum ad istum articulum, patet quod essentiali ad extra notionale est immediatus secundo modo. Nullo autem essentiali est aliquid notionale immediatus utroque modo, quolibet autem notionali est aliquid essentialia ad intra immediatus utroque modo, quia saltem intellectus est immediatus, quam dicere, quod est primum notionale: & ita per consequens quocumque notionali: voluntas etiam immediatus est ipso spirare, & per consequens quocumque pertinente ad processum Spiritus Sancti.

De tertio articulo instatur contra istas duas rationes positas in 2. arti. pro tertia conclusione. Contra primam sic: Ubi non manet eadem ratio ordinis non oportet ponere eundem ordinem, vel consimilem: sed in divinis, ubi istorum essentia, scilicet memoria, dicere est sola distinctio rationis, non manet eadem ratio ordinis, quæ est, ubi ipse nota distincta realiter: ergo &c. Probatio minoris in creatura rationali ideo memoria præcedit dicere: quia ipsa est principium dicendi; non hæc autem in Deo, loquendo de memoria, ut memoria, five ut distincta ad essentia, ino ratio principii emanationem personalem, est essentia divina sola sub ratione essentia, ut est conjunctus respectus realis. Quod probatur dupliciter: Primo sic. Verbum est expressivum omnium illorum, quæ in essentia divina quasi involute continentur: ergo in Verbo divino intelligit Deus, quodcumque distincte intelligit: ergo non potest aliquis distinctio actualis accipi in intellectu divino inter essentiam, & memoriam, præcedens quodcummodo productionem Verbi. Primum probatur per Augustinum. 6. de Trin. cap. ult. ubi dicit, quod Verbum est ars Patris plena omnium rationum viventium. Item distinctio secundum rationem non potest esse nisi secundum aliquem actum intelligendi: in Deo autem primum actus intelligendi est principium emanationis Verbi, supposita

10.

proprietate personali, cum Verbum producat naturaliter: & actu naturali ipsius intellectus: ergo nullo actu, quasi precedente productione Verbi, potest haberi, distinctio ad extra, vel ad intra. Et si quærat ab eis, quomodo ergo distinguitur in Deo intellectus, & voluntas, si non præsupponitur in Deo distinctio productionibus personarum? Dicunt, quod positus illis productionibus, *distione* & *spirationalne*, & hoc per solam essentiam, ut principium formale respectu utriusque productionis, potest intellectus divinus comparare eas ad aliqua similia in creaturis. Unus autem similis est productio intellectus in creatura: quia ipsa est, nulla præsupposita; aliter similis est productio voluntatis: quia ipsa est altera præsupposita: & ita ex tali comparatione ad extra, intellectus concipit illas productiones; unan quasi intellectus, & aliam quasi voluntatis, propter similitudinem istarum ad istos actus, & propter illud istarum productionum principium productivum, concipit intellectus sub ratione istorum duorum principiorum, scilicet intellectus, & voluntatis. Per hoc impeditur secunda ratio, quia memoria, ut memoria, vel intellectus; non habet rationem principii respectu *dicere*, sed ipsa essentia: & bene conceditur quod essentia, ut essentia prior est rationali: sed non habetur per hoc, quod aliquod essentialis, aliquo modo distinctum ab essentia, est immediatus, quam aliquod notionale.

Contra. Ista ratio potest multipliciter improbari: quia dixerunt productionum alterius rationis non videtur posse poni idem principium formale productivum, & specialiter talium productionum, quarum una non potest poni, nisi jam altera ponatur. Non videtur etiam ratio quare productiones sint aliquas determinate pluralitatis, respectu quarum unum est principium formale eisdem rationis; & hoc in productionibus necessitas: tamen illa usque ad proximam questionem differatur, & hic tantum ratio prima confirmatur. Cum enim accipitur, contra majorem primæ rationis, quod non manent eadem ratione ordinis, non manebit idem ordo: conceditur de illa, quæ est prima, & per se *creata*, & ratio ordinis: sicut universaliter tenetur de primo per se ordine quorumcumque. Et juxta hoc arguendo ad oppositum, alium hanc majorem. Ubi manet prima per se ratio ordinis, eadem, ibidem manet idem per se ordo. sed prima per se ratio istorum ordinis, scilicet *memoria*, & ipsius *dicere*, est ex per se rationibus istorum, scilicet quod memoria est *memoria*, & *dicere* est *dicere*; in quocumque ergo *esse* reali, sive diminuto, ita concipiuntur, statim habetur ex rationibus istorum, quod memoria est immediatus ipsi essentia, quam *dicere*: ergo manebit per se ratio ordinis, quæ est realis, sive rationis quodcumque, semper manet eadem, vel similis per se ratio ordinis. Et ulterius cum dicitur in minori, quod in divinis non manet ista ratio *memoria*, & *dicere*, quæ in creaturis, quia non est ibi ratio principii ad principiatum: esto quod illa esset ratio ordinis, scilicet ratio principii formalis agendi, & actionis, adhuc habeo propositum: quia secundum Augustinum 17, de Trin. 14, si hoc verbum nostrum de nostra scientia nascitur, quem-

quæsi ad idem illud Dei Verbum de scientia Patris natum est. Et nolique vult, quod de ratione Verbi est ratio de scientia, quæ scientia est in memoria, & sic ubique dicitur Verbum nasci de memoria. Filius autem cujus *proavci* est *dicere*, secundum ipsum, Verbum est, 83, quæ, quasi 63. ubi vult, quod optime positum est illud: *In principio erat Verbum*, quantum ad translationem nominis secunda persona: est ergo memoria principium productivum secunde personæ: & ita manet illa ratio ordinis inter memoriam, & *dicere*. Confirmo hoc, quia si non procedat secunda persona per memoriam, ut memoria; sed per memoriam, ut essentia: Non magis ergo producitur per se, per actum memorie, quam per actum voluntatis, quia essentia, ut essentia, non magis est hoc, quam illud; ergo productio ejus, in sua realitate, non est magis distinctio, quam spiritus, nec ipsa magis est ex realitate sue productionis Filius, sive Verbum, quam Spiritus sanctus, quod est patenter contra intentionem Augustini. Ad argumenta probantia, quod essentia, sub ratione essentia, ut tamen conjungitur ei respectu realitatis, est principium formale proximum producendi alium. Ad primum, cum dicit Deus quodammodo intellectus distinctus in se, ut est intelligens, verum est, quod Verbum est *eternaliter* productum: sed non queritur hoc de ordine durationis, sed originis. Sic autem intelligendo, quod Pater non intelligat quancumque distincta in se, ut est prior origine Verbo, fallum est: & contra rationem, & contra Augustinum 19, de Trin. cap. 7. ubi vult, quod qualibet persona sibi meminit, sibi intelligit, sibi diligit: & sic inseri, quod si Filius intelligeret Patrem, Pater non esse sapiens de se ipso, sed de Filio. Ex hoc formatur prima ratio hic: Quancumque perfectionem Pater habere potest, habet eam, ut est origine prior Filio: quia habet eam a se: nullam enim perfectionem potest habere nisi a se: ergo nec a Filio: ergo si Pater pisset noscere distincte actu omne intelligibile, novit ut est prior Filio origine: non novit ergo aliqua intelligibilia distincte præcise in se ipso. Hoc etiam patet per Augustinum 15, de Trin. cap. 14. *Novi Deus pater omnia in se, novi & in Filio: in se ipso tanquam se ipsum*. Ex hoc formatur secunda ratio: Pater, ut esse prior origine Filio, novit se ipsum non tantum per memoriam, sive actu primo: sed per intelligentiam, sive actu secundo: quod probatur, quia confusibilis est ordo originis Patris ad Filium in habendo intelligentiam perfectam, qualis est in habendo memoriam perfectam, quia universaliter, ejusdem per se est habere intelligentiam perfectam, cuius est habere memoriam perfectam: sicut ergo Pater non præcise in Filio novit se ipsum, quasi per memoriam, sed per se ipsum, ut est prior Filio: ita & de noticia actuali per intelligentiam, & tunc ultra: sicut ergo actuali noticia, sive intelligentia per intelligentiam novit Pater se ipsum prius origine, quam in Filio, ita actuali intelligentia per intelligentiam agendam novit omnia distincta in se prius, quam in Filio. Ad probationem, cum dicitur, quod Verbum est expressivum omnium, quæ in essentia divina quasi involute continentur, concedo: sed

sed non precise Verbum, nec ipsa precise relucet in Verbo, sed æque distincte relucet in intelligentia Patris, ut Patris est. Quando autem probatur illa precise esse relucens in Verbo, pro illud. *de Trin. de arte.* Ad hoc respondet August. 7. *de Trin. cap. 4.* Ita est Verbum ut Patris, quomodo sapientia Patris, & qualiter hoc est; *ita, inquit, sicut Filius Sapientia Patris, quomodo lumen Patris est, sic ille, ut quædam lumen de lumine, & utramque ideam habens, sic intelligitur Sapientia de Sapientia, & utramque una Sapientia.* Hæc ille. Si quaeratur, quare Verbum dicitur magis ut Patris, quam ipsius Pater. Respondet, secunde persona ex vi sue productionis competit, quod est notitia declarativa, quia est producta per actum memorie experimentis talium notitiam. Et ideo appropriate dicitur de ea, quæ pertinet ad personam cognitionis actualis, magis tamen proprie dicitur sapientia, sicut loquitur Apostolus; & quam ait, sicut loquitur Augustinus, quia ex productione sua magis est notitia declarativa æternorum, quam tactibilem. Secunda ratio instituitur huius propositioni; Primus actus intelligendi in divinis est principium proprium producendi Verbum. Ita est factum propter duo. Primo, quia nullus actus intelligendi est proprie principium producendi Verbum; Secundo, quia non est primus actus intelligendi, sicut ipse intendit loqui de illo. Primum probatur, quia actus intelligendi, communiter accipitur pro ipsa, operatione, & quæ est intellectus; Si ergo primus actus intelligendi est principium emanationis, ut ipse accipit, hoc intelligitur altero istorum duorum modorum, aut ita videlicet quod est principium formale, quo Verbum producitur sicut calor in calefaciente, sicut calefactionis, est principium, aut ita, quod est principium emanationis, sicut actus productivus, sicut calefactio dicitur principium productivum caloris producti; neutro autem modo potest intelligi, quia omne intelligere est ipsius intelligentiæ, secundum August. 14. *de Trin. cap. 7.* *intelligentiam dico, quæ intelligimus legitur:* produce autem Verbum, sive habeat principium formale producendi, non competit nisi ratione memorie. Secundum patet ex dictis, quia productionem Verbi præcedit origine intellectus distincta, quæ convenit Patri secundum intelligentiam propriam inveniunt: non ergo producitur Verbum primo actu intelligendi, loquendo de prima origine: sicut ipse accipit: cum probatur per hoc, quod Verbum naturaliter producitur, consequentia non valet; quia quorumcumque actum intellectus est principium omnium istorum per modum nature. Vel potest breviter dici, ad ita. secundam probationem, quod licet Verbum producat in divinis per primum actum intellectus: loquendo de primo actu productivo, qui tamen non dicitur proprie actus intelligendi, licet sit actus intellectus: non tamen primo actu operativo, qui proprie dicitur actus intelligendi: sed prior est origine actu intelligendi, ut est, intelligentiæ paternæ, & illo, ut sic prior, intelligit Pater essentiam propriam distinctam, non tantum in Verbo producto. Ita distinctio de actu productivo, & operativo patet post *quæst. 13.* Actus enim

ope-

operativus non habet terminum productionis: sed est ultimus terminus: ut patet ex 13. & 10. *Ethic.* Actus autem productivus semper est ultimus termini per se, qui per ipsum accipit esse. Respondet ad secundam rationem, politam ab ipso: exclusam ad hoc, quod productum est, & essentiam, ut essentiam non esse immediatum principium formale productionis, excludendo memoriam, ut memoriam a ratione totalis principii.

Ad argumentum principale, supponit quod persona divina constituitur per aliquid notionale, & pro nunc supponatur. Ad maiorem ergo respondeo per distinctionem, quod aliquando suppositum constituitur per aliquid ejusdem generis cum ipsa natura, & tunc videtur posse concedi major, quia non solum natura immediatius se habet ad suppositum, sed etiam ad illud formale, quod constituitur suppositum; & hoc aliqua immediatione. Si autem suppositum constituitur per aliquid alterius generis, quod esset temeritas a natura, quam genus illius quod est proprietas natura, tunc major esset falsa. Si enim Sortes constitueretur per relationem; cum relatio non dilet a genere substantiæ, quam qualitas, vel quantitas; talium esset, quod constituitur Socratis esset immediatus humanitati, quam qualitas, vel quantitas. Nunc autem supposita ista opinio, quod relatio constituit personam, sive suppositum divinum, oportet dicere, quod suppositum ibi non constituitur per aliquid ejusdem generis cum natura, eo modo, quo ponitur ibi genus: sed per illud, quod est ad alterum, & natura est ad se. Illud autem constituitur, aliquo modo magis distat a natura, & quam proprietates naturæ, quia si ibi proprie essent generis, sapientia pertineret ad genus naturalitatis, & paternitas ad genus relationis; ergo ibi, suo modo, proprietates potest esse immediatius ipsi naturæ, illo, quod est constitutum suppositi. Si quaeratur quare non potest hoc suppositum constitui per aliquid, quod est eisdem generis cum natura? Hæc quæstio est de eo, quod quæstio supponit: nec per consequens est ad propositum: sed ad quæstionem de constitutivis personarum pertinet: tamen comendo ad præsens, suppositum; & tunc potest dici, quod ubi est aliquid de se hoc, & tamen non est incommunicabile, non potest intelligi aliqua determinatione ulteriori, nisi ad incommunicabile: essentia autem divina est de se hæc, & tamen communicabilis. Si ergo debet intelligi aliqua determinatione ad suppositum, cum suppositum, sit incommunicabile, oportet quod hoc sit per aliquid, quod est primo incommunicabile: tale non potest esse quod est ad se, quia quidquid est ibi ad se, secundum istud suppositum, est perfectio simpliciter, & sic incommunicabile, & ita oportet constitutum suppositi distare a natura, genere, & non qualitercumque; sed ea differentia, quæ est inter rem ad se, & rem ad alterum. Probatio autem majoris principalis, non procedit, nisi de constitutivo suppositi pertinet ad idem genus cum natura; Viso de ordine essentialium, & nationalium in divinis, patet ex hoc, ordo procedendi in quæstionibus de Deo, quia si aliqua fuisset mota de essentiali, vel essentiali ad factam, illa esset tractanda ante quæstiones de non essentialibus. Nulla autem est mota de essentiali, nisi quod importat respectum ad extra, & quodcum-

que notionalis, suo modo est pius quocumque tali essentiali, ideo pium tractanda sunt, quæstiones moræ de notionalibus. Notionalia autem, vel funt relationes, vel productiones; siue illa sint idem, siue non; non curo: est ergo primo quaestio talis de notionalibus, siue productionibus.

QUÆSTIO II.

Utrum in Deo possint esse plures producentes ejusdem rationis?

Arguo quod sic. Productio suppositi in esse naturæ substantialis, est generatio: sed in Divinis est duplex productio per modum naturæ; ergo duplex generatio, & per consequens duplex productio, ejusdem rationis. Minor, patet quia omnis productio suppositi in natura divina est in esse naturæ substantialis. Probatio majoris, nam per hoc distinguitur generatio ab aliis mutationibus per Philosophum 5. *Phy.* quia ipsa est ad substantiam, siue ad esse substantiale: ergo &c. Contra, si possunt esse plures productiones ejusdem rationis, vel ergo plures generationes: vel plures spirationes, & per consequens plures Filii, vel plures Spiritus Sancti, consequens falsum: quia plures essent persone, quam creati ergo &c.

Hic concordant omnes Theologi in conclusione negativa, sed oportet videre an illa sola fide teneatur, an per rationem. Ad ipsam autem diversi diversas afferunt rationes. Primo ergo tangitur ratio aliquorū, que ad conclusionem istam ponuntur. Secundo dicitur, quid magis circa hoc videtur esse tenendum. Tertio quædam dubia occurrentia excidentur.

De primo apponitur ad hoc quatuor rationes. Prima est ista: Forma ejusdem speciei, siue quod magis proprie dicitur in divinis, ejusdem rationis, non multiplicatur nisi secundum materiam: materia autem in divinis esse non potest. Unde in divinis non est nisi una forma substantiæ, sicut abeodo subsistent non potest esse nisi una. Secunda ratio. Deus omnia intelligit, & vult uno actu simpliciter: ergo non potest esse ibi, nisi una persona procedens per modum Verbi, & una per modum amoris. Tertia ratio, quia persone procedunt naturaliter: natura autem determinatur ad unum; ergo &c. Quarta ratio. Ex hoc est perfectus Filius, quia tota similitudo in eo continetur: non ergo potest ibi esse aliqua alia.

Prima ratio videtur esse transcendens propositum, & assumere dubium, siue falsum, secundum multos. Illa enim propositio major; scilicet quod forma ejusdem rationis non multiplicatur nisi secundum materiam, quæ secundum eos, æque habet locum de Angelo, sicut de Deo; aut intelligitur sic, quod forma quæcumque immaterialis sit de se hæc, siue ex ratione suæ quidditatis, sicut Deus deitate est hic, ita quod nihil aliud intelligendo, nisi Deitatem, est contradictio formalis, Deum non esse hunc. Aut intelligitur sic, quod quævis forma immaterialis aliqua non sit hæc formaliter sua quidditate, tamen ipsa in se multiplicari non potest, quia unica forma talis singularis, & signata habet in se totam entitatem illius formæ, & intensive;

&c.

& extensive, ut patet de Sole. Si intelligitur primo modo, sequitur quod ratio forte specificæ in Angelis includit repugnantiam, si non contradictionem ad pluriorem realiter, & ita, sicut non fiat cum conceptu hominis, quod concipiatur irrationalis, vel cum conceptu Dei, quod concipiatur tanquam indifferens ad plures Deos; ita non fiat cum conceptu talis speciei, quod concipiatur pluralis; & per consequens quicunque posuerunt speciem Angelicam posse pluraliter, habuerunt in intellectu suo conceptus formaliter repugnantes, quia conceptam talis speciei, & pluralis, & per consequens quicunque conceperunt ibi esse rationem universalem simpliciter, scilicet deibile de pluribus: mo concipiendo naturam in tali universalitate, includitur in illo intellectu repugnantia formalis inter objectam, intellectum, & modum concipiendi. Itud consequens non videtur probabile, cum multi Theologi, & Chæretici, sic concipientes naturam Angelicam, & speciem, sicut alii, sine omni repugnantia conceptam, concederent ibi pluralitatem, & universalitatem prædictam. Sancti etiam videntur ad hanc partem declinare, sicut Damascenus in Elementariis c. 12. dicens, quod: *unicum est incommunicabile, & communicabile: ipsa autem quod unus speciei communicatio, & ipsa beata natura in tribus consistit hypostasis.* Et sequitur post hoc: *Secundum unumquemque ordinem Angelorum, & virtutum, differentes hypostasies condidit, non solum hoc sed etiam secundum unamquamque speciem, ut utique communicantes ad invicem naturam, gaudeant ad invicem, & naturali beatitudine copulari ad invicem secure, & a nichiliter disponantur.* Hæc Damascenus. Et articuli damnati tres, videntur istam articulum præmissum reprobare. Unus est a Domino Stephano condemnatus, qui dicit sic: *quod quia intelligentia non habent materiam, Deus non potest ejusdem speciei facere plures.* Error. Secundus, quod Deus non potest multiplicare invidiam sub una specie sine materia. Error. Tertius, quod forme non recipiunt divisionem, nisi secundum divisionem materie. Error. Nisi intelligatur de formis eductis de potentia materie. Ergo de formis non eductis de potentia materie, hoc dicere est error. Si datur secundum intellectas propositiones: tunc sequitur, quod natura specificæ Michaelis de se non est hæc, ergo non repugnat ibi contradictione non esse hanc, vel non esse in hoc, per illam ergo potentiam, quæ potest in quodlibet, quod non includit contradictionem, potest natura illius fieri, & non in hoc: Dicitur tunc, quod non potest stare illo. Hoc non excludit propositum, & tamen est falsum. Primum patet, quia delectatur esse, & tunc fiat natura in alio: non ergo omnino est necesse, Michaelen esse hunc unicum. Secundum patet, quia quæ simul sunt in potentia activa agentis, nec inter se repugnant, illa possunt simul esse in effecta, hujusmodi sunt iste Michael, & ille Michael, si natura non est de se hæc. Illo etiam quod secundum intellectus educti verus, saltem ad propositum habemus, quod ista propositio: *forma ejusdem rationis non potest pluraliter, nisi per materiam* non

non concludit omnimodam impossibilitatem plurificationis filiationis in divinis, cum tamen ista plurificatio sit impossibilis simpliciter includens contradictionem. Ista ergo propositio non concludit propositum, scilicet conclusionem, quam tenemus: sicut ipsa est vera, nisi accepta secundum primum intellectum, qui rationabiliter videtur multis esse falsus, ut dictum est. Non enim est doctrina conveniens, conclusionem certissimam, & summe necessariam tenere propter rationem nimis generalem, quae videtur multis habere plures instantias. Praeterea. Instatur de anima intellectiva, quae prius nata est terminus creationis, quam infundatur. Prius autem terminus creationis, ut talis, formaliter est hic, ergo anima naturaliter prius est haec, quam unitur matri, & pari ratione de alia anima, prius natura est haec, quam unitur matri. Unde autem ista anima est haec sua propria singularitate, & inde est haec, & non illa, & per consequens prima distinctione singularitatis distinguitur a singulari distincta ab illa; ergo distinctae sunt illae anime prius natura, quam unitur matri: non ergo per se & primo distinguuntur sua materia. Prima propositio probatur: quia illud, quod sine contradictione potest esse sine alio, & non e converso, est prius naturaliter illo: hoc accipitur 5. Metaph. c. de Priori. *Aliqua inquit, secundum naturam, ut substantiam sicut prius, quae cumque contingit esse sine alio, & illa non sine illi: & in fine capituli ad istum modum reducit omnes modos Prioris, & in 2. Metaph. Esse, inquit, substantia est prius omnium, & hoc probat, aliorum enim nullum est separabile a substantia, id est, potens esse sine substantia: haec autem substantia, supple, potest esse sine alio, quancumque est de se. Concludit ergo, secundum Philosophum, separabilitas ipsa prioritatem secundum naturam: anima autem non solum secundum substantiam, & essentiam, sed secundum existentiam, & ut terminus creationis divine potest esse sine materia: ergo potest esse sine hoc, quod unitur matri: nullo modo autem potest esse in materia, nec per creationem, nec aliquo modo qualitercumque: nisi ipsa sit haec propria singularitate: isquirit ergo ista propositio prima, quae fuit hic probanda. Si dicatur quod non est haec hic per materiam, scilicet per unionem actualem, vel per esse actuale in ipsa, sed per aptitudinem essendi in ipsa materia, & ipsa non est prior illa aptitudine. Istud non evadit argumentum, quia natura ipsa absoluta est prior natura ipsa aptitudine, & haec anima habet aptitudinem hanc ad corpus, & illi anime repugnat aptitudo huiusmodi ad corpus hoc: & convenit sibi alia aptitudo ad aliud corpus. Tunc arguo hic: Quod convenit huic, & repugnat alii ejusdem speciei, non convenit huic per se secundum illud, quod est commune illis, vel saltem praerogit distinctionem in istis necessario, scilicet huic ab illo; sed aptitudo convenit huic, & repugnat illi: ergo necessario praerogit distinctionem huic ab illo: ergo prima distinctio non est per aptitudinem, nec prima singularitatis huic, & illius. Confirmatur: Ratio aptitudinis, formaliter loquendo, non est ad se; nec est ratio entis in actu. Primum probatur, quia si intelligeretur ad se: ergo posset intelligi: &*

non

non ad aliud ut ad terminum. Secundum etiam ex hoc patet, quia aptitudo posset esse ad terminum non existentem: quod autem necessario exigit aliquid non existentem ipsum est non existens in actu: nunc autem haec anima est singulariter absolutum, & singularitate absoluta, & singularitate in actu, & singularitate aQUALI: ergo aptitudo non est ratio formalis sine singularitate. Ex ista instantia de anima hic habetur quod non est omnino necessarium, hoc est cujus oppositum includit contradictionem, quod forma ejusdem rationis non potest pluralitari sine materia realiter: & licet habeat aptitudinem ad materiam, tamen prius natura habet plurificationem: ergo prima ratio plurificationis non est materialiter generaliter. Et quod immaterialitas non sit prima ratio formae ejusdem rationis ostendit hanc, nec materialitas prima ratio plurificationis in forma. Probat, quia quod aliquid est in actu extra causam, & intellectum, eo est hoc primo, quia sic esse non competit nisi huic: imo universalitatis sine non hoc, non potest alicui competere nisi in intellectu: nunc autem quaecumque entitas, praecipue absoluta, seipsa primo est in suo esse, quia seipsa primo procedit non esse ad esse, & forma ad esse concurrent ad suum esse, sicut materia ad esse formae, & forma ad esse materiae, tamen nullum concurrentes est nisi prima ratio essendi in suo esse: ergo seipsa primo est haec, & per consequens filiationem divinam esse hanc, accipitur primo ex ratione filiationis talis, non ex immaterialitate, quae tantum aliquid ponit, vel excludit aliquid anoxem proprie singularitatis. Confirmatur hoc per auctoritatem. Quia materia non est per se causa formae, licet sit materia formae, secundum Avicennam, & nullo modo videtur aliquid esse hoc per illud, quod non est per se ejus causa, & haec est ierentio Philosophi 12. Metaph. 3. ubi vult, quod tam causa materialis quam formalis, & efficientes habent unitatem, & distinctionem specificam, & numeralem proportionatam ipsis principiis: *Horum, inquit, quae sunt in eadem natura, diversa, non seipsae, supple, sunt principia, & subdit, sed quia singularium aliud sua materia, & movens, & species, & mea ratio autem universali eadem.* Haec ille. Urquamque enim per se principium compositi oportet habere indifferentiam similem indifferentiae compositi, & determinationem similem determinationi compositi: quia usque indifferens constat ex determinatis, neque determinatum ex indifferenteribus indifferencia universalitatis: ergo frustra queritur ratio singularitatis: & haec prima ratio singularitatis determinatur, per aliquid extrinsecum, tanquam per principium formale, quomodoque extrinsecum sit causa aequalis concomitans, quia semper oportet quod prima ratio formalis singularitatis signatur sit per aliquid per se intrinsecum singulari.

De Secunda ratione. Consequentia est enthymematica, & videtur isti propositio non positi, ubi non potest esse nisi unicus adus intelligendi, ubi non potest esse nisi unicum verbum, sive unicum dicere. Haec propositio non potest esse nisi unicum verbum, sive unicum dicere. Non quia illa actu, gratia unitatis, et veritatem habeat in intellectu creato, non quia illa actu intelligendi producit verbum, sicut alius dicitur: imo actu dicendi, qui non est aliquid adus intelligendi, sed quia omne intelligere in nobis, expressum est per actum dicendi, & per omne dicere, experi-

micur aliquid intelligere, & per aliud dicere, aliud intelligere: ideo si unicum est intelligere unicum est dicere: sed ista propositio omnino non habet rationem veritatis in Deo: quia non omnia intelligere divinum est per aliquid dicere: imo intelligere patetium respectu cuiuscunque objecti, non est per aliquid dicere & ideo possit Pater, quantum ad hoc, habere intelligere unicum respectu omnium objectorum, licet habeat singula dicere respectu singulorum objectorum, si singula objecta haberent propria verba. Vel breviter, hic propositio non videtur necessaria gratia forme: quia licet in uno non sit nisi una forma absoluta ejusdem rationis, ipsam tamen potest habere plures productiones activas plurium terminum. Exemplum: licet sol una luce sit luminosus; tamen potest habere plures actus illuminandi. Intelligere autem est perfectio intelligentis, & forte forma absoluta, saltem est perfectio inexistens operanti: non autem productio alicujus termini; dicere autem dicitur actio producta va termini; non etiam gratia forme sequitur; si intelligere non pluriatur; ergo nec dicere. Sed dices, quod dicere non est actus transiens, sicut illuminare: imo terminus ejus etiam manet in eodem intellectu; si ergo intelligere quia immanens, non est nisi unicum in intellectu divino; pari ratione non erit nisi unicum dicere. Istud quidem verum est, quod est unum dicere in intellectu divino sicut unum intelligere, sed querenti rationem, oportet probare consequentiam; qui enim poneret Filium in divinis dicere; poneret duo dicere, unum Patris, & alterum Filii: quia non eodem actu dicendi Filius producit, & producit, Et tamen non poneret nisi unum intelligere: quia intelligere est communicabile in divinis, sicut & quod solit esse essentialiter: & ideo per quoscunque actus notionalis & communicaretur semper ipsam esse indistinctum, & tamen ibi actus notionalis essent distincti; sicut modo essentia est omnino eadem, quantum communicatur pluribus productionibus, magis distincta, quam essentia duo dicere; quia distinctis secundum rationem formalem. Ista tamen propositio, intellectus habens unum intelligere habet unum dicere; vera est in intellectu creato gratia materiam, pro tanto, quod intelligere est ibi terminus formalis actus dicendi, & ista verum est ibi, quod alterius actus exprimentis alius est terminus formalis, propter limitationem ipsius termini: ista autem ratio non tenet in divinis, quia terminus formalis actus exprimentis, est illimitatus; & ideo non oportet quod distinguatur secundum distinctionem actuum exprimentis, qui sunt actus personales. Unde videtur quod ista propositio: ubi est unum intelligere, ibi est unum dicere, possit habere aliquam evidentiam comparando ad objecta: quia ille intellectus, qui potest uno actu intelligendi comprehendere plura: pari ratione potest uno actu exprimentis exprimentem notitiam & declarativam plurium: & tunc tantummodo ex illa consequentia habetur, quod in divinis non est aliud, & aliud dicere propter distinctionem objectorum, sicut nec aliud intelligere. Sed ultra, ad habendum totum propositum, oportet probare, quod non est ibi aliud dicere respectu ejusdem objecti, & hoc vel alterius personae dicentis; ut pote si ponatur Filium dicere suum verbum, vel ejusdem personae dicentis, ut pote si ponatur Patrem dicere aliud Verbum.

De tertia ratione, ista propositio: Natura determinatur ad unum; non concludit quod tantum possit unice persona naturaliter, live per modum nature produci; quia non solum natura specifica eadem: sed natura unica in uno singulari potest esse principium productivum unum naturaliter, sicut patet de igne: pro hoc tunc plures ignes naturaliter. Hic ergo intellectus hujus propositionis; natura determinatur ad unum, non quidem ad unum producibile, unum, inquam, numero, live singulariter; sed determinatur ad unum determinatum modum producendi; quia non est ibi principium indeterminatum respectu oppositorum, sicut est voluntas. Si dicatur, quod ideo natura potest esse principium plurium productionum per modum nature; quia producit de pluribus materiis, & ideo praerogative plura opposita, de quibus producit. Hoc autem producit non producit de aliquo opposito, nec etiam possunt plures esse materiae, de quibus sunt productiones. Hoc non obstat, quia si agens naturale, quod habet in virtute sua activa effectum suum particulariter, quantum ad formam, potest in plura producibile, multo magis agens illud, quod in virtute sua activa habet effectum totalem, nullam materiam praesupponit potest in eadem, vel in tot producibilibus quia perfectio virtutis activae, in habendo effectum totalem; non in naturam ipsam respectu producibilium; non autem, per se, agens naturale, quod habet in virtute sua activa effectum suum particulariter, sicut in virtute sua activa; nulla, sicut materia praesupposita. Et illud patet manifeste, quia sicut agens unum speciei potest generare multa simul, ita & Deus creavit: non etiam solum per hoc est possibilis respectu plurium possibilium ab eodem productivo ad eadem producenda quia producit, vel producit potest de pluribus principiis passivis, sed propter rationem ipsius potentiae activae, & propter communicatem live pluralitatem termini producibilis. Oportet ergo, ad probandum unicum esse terminum productionis, vel etiam unicum esse productionem unius rationis, probare, quod terminus productionis non potest competere pluribus productionibus ejusdem rationis, live productio fuerit de aliquo, live de nullo, live principium sit natura, live non.

De quarta ratione, Filius est perfectus Deus; & tamen non habet divinitatem omni modo habendi eam: imo potest divinitatem haberi, cum non alia, tamen in alio hypothitico; & alio modo habendi eam: ergo ex hoc ideo est perfectus filius in se, sicut est perfectus Deus: non sequitur, quod non habeat omnem filiationem possibilem extensive, vel saltem non omni modo possibilem. In filiatione autem cum non sit eadem communicabilis pluribus, non oportet distinguere inter aliteram filiationem, & aliam non habendam: imo hoc divinitas potest esse perfecta in aliquo, & tamen alio modo haberi in alio: ita filio potest esse perfecta in aliquo, & tamen alia haberi in alio.

Ad Conclusionem negativam opponitur ratio talis a quibusdam: Si tota fecunditas ordinata ad generationem Filii est exhausta in unice

Fili generatione, impossibile est cum illo alium generari, quia, ille alius generaretur sine omni fecunditate ordinata ad Filii generationem: sed in Deo tota fecunditas ordinata ad Filii generationem exhauritur in unius Filii generatione: quia unico actu generandi, semper manente, producit unus Filius semper manens, & ex eodem semper uniformiter se habente: non potest ergo restare fecunditas ad alterius Filii generationem, nisi possent simul esse duae productiones omnino ejusdem rationis, & ex eodem, quod est impossibile, sicut impossibile est unam, & eandem materiam simul moveri pluribus motibus generationis, vel alterationis in idem secundum speciem, differentibus autem secundum numerum: & hoc juxta attem Philosopho, qui determinat s. *Prisf.* non esse possibile, quod idem simul moveatur pluribus motibus secundum eandem speciem motus. Habetur ergo minor, quod in divinis in generatione: Filius exhauritur tota fecunditas ad generationem Filii, quia actus ille semper manens est ex eodem semper uniformiter se habente. Confirmatur per exemplum. Si unus homo haberet unicum semen, & non esset possibile aliud quo ad generationem hominis, & de illo semine semper esset iste filius generis, impossibile esset alium filium generari.

Hic breviter formando arguitur sic. Actus adaequatus principio, & semper uniformiter stans, non compatitur fecum alium ejusdem rationis ab eodem principio activo: actus unicus generationis in divinis est adaequatus suo principio, & saepe stat; ergo, &c.

De prima ratione, verbum illud *exhauritur*, si proprie accipiatur sicut accipitur in corporalibus, denotat nihil illius, quod exhauritur remanere in illo in quo praesens, ut patet de aqua in puteo; isto modo non potest intelligi in proposito, quia fecunditas non exhauritur sic per productionem filii, quin tota ipsa eadem semper maneat in patre: ergo oportet, quod secundum alteram similitudinem intelligatur, ut videlicet dicatur exhauritur, pro quanto, scilicet quod non manet in patre ad alium actum productionis, vel generationis alterius filii: sicut si enim maneret aqua in fonte quantum ad alium actum potationis, posset aliquo modo dici exhausta pro actu potationis. Conceditur ergo major: quia exhausta illo modo tota fecunditate ordinata ad generationem filii, non potest alius generari: sed illam minorem, quod in divinis sic exhauritur in generatione unius Filii tota fecunditas, quae est in divinis ad generationem Filii, oportet probare. Insuper autem probatio ejus per hoc quod generatio ista semper stat, & est de eodem principio quali de quo, & de eodem principio quali passivo, & ideo non possunt esse simul plures productiones, sicut nec plures motus. Contra istam rationem, quod non concludit sufficienter propositum, potest argui sic. Quaeunque potentia posset habere alium actum, si ille actus non staret semper, illa simpliciter posset habere alium actum: sed potentia generativa in divinis, per te, solum ex hoc non potest habere alium actum, quia illa actus semper stat: ergo illa potentia absolute potest habere alium actum, ita quod in hoc non est contradictio: sed si potest habere

habere alium actum: ergo necessario habet: nihil enim est ibi possibile, scilicet, quod non includit contradictionem, quin sit in actu: ergo ibi sunt in actu plures generationes. Conclusio est falsa: ergo altera praemissarum; non major: ergo minor, quae videtur esse accepta ex ratione argumenti tui. Probatio majoris, ratione, & exemplo? Ratione sic. Potentia naturaliter prior est actu, quidquid autem non repugnat priori naturali nisi per illud, quod est posterius naturaliter, simpliciter non repugnat ibi, quia contradictio simpliciter non est sicutus ad prius per hoc, quod illud habet contradictionem ad posterius natura: si ergo actus alius non repugnat potentiae, nisi quia potentia semper est sub illo actu, absolute non repugnat potentiae alius actus, & ita sine contradictione simpliciter, potest alius actus sui competere. Exemplum hujus est, si Sol illuminaret universum una illuminatione adaequata sibi inveniye, quia scilicet ita perfecte sicut posset illuminare, & extensivae, quia scilicet illa illuminatio esset totius illuminabilis, quod posset esse illuminatum a Sole, si ille actus semper staret, ita quod Sol non posset habere aliam illuminationem, hoc non esset, quia simpliciter repugnat Soli, ut est principium illuminativum, quod sit principium alterius illuminationis, imo solummodo ex hoc, quod totale suum passivum est proportionabiliter actuum: absolute ergo Soli est compoſibilis alia illuminatio, & per consequens si Sol necessario causaret omnem illuminationem, quam posset causare, Sol haberet aliam illuminationem in actu. Nondum est ergo necessitas simpliciter illius unice productionis, nec est necessitas illius unitatis, ex hoc quod una productio semper stat. Confirmatur ista ratio, quia si potentia ex ratione sui non necessario determinatur ad illum actum, sed tantummodo ex hoc, quod iste actus semper stat elicitus a potentia: illa potentia absolute ut prior actu, posset extendere se ad alium actum: ergo irrationabile videtur, quod ille actus magis esset ab ipsa potentia quam iste, & per consequens cum neuter posset esse minus necessarius altero, vel uterque simul est a potentia vel neuter. Videtur ergo breviter quantum ad istam rationem, quod nec per hoc quod actus semper stat, nec per hoc quod una potentia non potest simul perfici diversis actibus, habetur conclusio rationis sufficienter probata, sicut ipsa est vera: imo oportet probare, quod sic est necessitas ad unam productionem unius rationis, quod si per impossibile illa non semper stat, vel nunquam esset, adhuc nulla alia posset haberi in Divinis ejusdem rationis, ut quemadmodum si hic Pater non esset in Divinis, omnino contradictio esset dicere Patrem in Divinis. Ita si hic pater hac generatione non generaret, vel per impossibile generaret, actus transeunte, & non fante nullam aliam generationem posset habere, quia non posita absoluta, & omnimoda necessitate ad unam productionem, ibi possibilis ponitur ad aliam, & per consequens necessitas, quia quidquid est ibi possibile, est necessarium.

Ex hoc patet quod secunda ratio de adaequatione, abbreviata istam, non concludit, quia ut major accipit adaequationem intentionem tantum, vel extensivam, & intensivam. Si intentionem tantum,

ex tali adæquatione non concluditur, quod sit unica productio possibilis, Imo alia potest esse possibilis, licet non simul fiat. Habetur ergo tantum, quod unica est possibilis simul, sed ubi non habetur de unica productione possibilis nisi sic, quod alia non sit simul possibilis, ibi non habetur quia alia sit simpliciter possibilis, & per consequens in proposito necessarius simpliciter. Si accipitur adæquatio secundo modo, minor non potest, nisi forte innatur illi, quod unica productio tempore fiat, & de hoc actum est supra.

De secundo articulo dico, quod ista conclusio: *Is divinis non possunt esse plures productiones eiusdem rationis*, non sola fide tenetur, sed etiam ratione necessaria ostenditur. Er potest formari ratio primo, deducendo ad impossibile; Secundo ostensive. Tertio; potest confirmari propositum ex intentione Philosophi. Farnatur ergo ratio sic. Si possunt esse plures productiones eiusdem rationis: ergo & infinitæ. Et si sic, ergo necessarium tunc infinitæ: quia nihil potest ibi esse, nisi necessarium. Ultimam consequens impossibile manifeste si ergo & primum antecedent. Probatio primæ consequentiæ auctoritate, & ratione. Auctoritas est Augustini contra Maximianum lib. r. *Absti, ut ideo poterit sit Pater Filio, ut putas, quia creatorem genuit Pater, Filius autem non genuit creatorem.* Neque enim non potuit, sed non oportuit. Et subdit quare non oportuit? *Immoderata esse divina generatio, si genitus Nilius nepotem gigneret Patri: quia nisi & ipse nepos suo pronepotem gigneret: secundum vestram mirabilem sapientiam, impotens diceretur, & similiter & ille, & ille, &c. & subdit, nec imperetur generationi seriei, si semper alter ex altero gigneretur, nec etiam perferret ullus eam, si non succederet unus omnipotens.* Hec Augustinus. Ex illa intentione Augustini habetur, quod si una persona producta productione tali non succederet ad complectendam vitam, vel totam productionem in Divinis; pari ratione nec alia aliqua, nec quotcumque: & ita sine cundo in directum, quod Filius generaret alium Filium: si ergo comparando ad eandem personam patris, quod solitec habeat istum filium, & alium filium, semper quia ratione ponitur pluralitas, pari ratione sequitur infinitas eiusdem rationis.

Probatur eadem conclusio per rationem sic. Quidquid est pluralitabile eiusdem rationis, vel ad plura eiusdem rationis se habens, non determinatur ex se ad certam pluralitatem. Hac propositio patet, sive comparando commune ad sua singularia, sive casum ad sua causata, sive principium ad sua principata: commune enim pluralitabile eiusdem rationis non determinatur ex se ad certam pluralitatem inferiorum, clausa etiam non determinatur ad certam causata ex se. Ex hac pro positione probata, sequitur, quod quodcumque pluralitabile eiusdem rationis quantum est de se, potest extendi ad infinita, nisi determinetur aliunde, nec determinari potest per principium eiusdem rationis: ergo si per aliquod principium in Divinis productivum potest esse pluralitas productionum eiusdem rationis non determinatur talis productio ex se, sive ex suo principio formali ad certam pluralitatem, nec ex hoc

nec ex illo repugnat sibi quæcumque pluralitas; ergo vel poterit esse infinitæ: & per consequens sunt infinitæ: quod est conclusio ista: vel fiet determinatio talium productionum ex alio ad certam pluralitatem, quam ex se, vel principio productivo: sed hic non potest dari unde fiat ista determinatio. Non enim ab aliquo posteriori, quia a posteriori nihil habet suam entitatem: ergo nec unitatem, nec certam pluralitatem, nec ab aliquo quod est simul natura cum productionibus, quia quæ ratione ipsa productio, quæ est unius rationis non determinatur ex se ad certam pluralitatem: pari ratione nec illud quod est simul natura cum illa, nec ab aliquo priori: quia illud prius, vel est principium formale producendi, vel principium productens, quod est suppositum, a principio formali productivo non potest esse determinatio, ut patet in probatione maioris: quia principium productivum eiusdem rationis non determinat se ad certam pluralitatem productionum eiusdem rationis: nec a supposito producente potest determinari: quia in tot productiones potest suppositum, ad quot se extendit principium productivum quod est in supposito: si ergo non est determinatio a parte principii formalis productivi; nec etiam a parte productentis. Sic ergo patet ista consequentiæ ad impossibile, quod si possent ibi esse plures productiones eiusdem rationis: ergo & infinitæ. Secundo arguitur ostensive sic. Illud nullo modo est pluralitabile in Divinis, quod non potest determinari alicui modo ad aliquam certam pluralitatem: sed productio eiusdem rationis in Divinis nullo modo potest determinari ad certam pluralitatem aliquam: ergo nullo modo est pluralitabile, quod est propositum. Majorem primo exponam. Secundo probabo eam. Certam pluralitatem dico, ut puta dualitatem, ternitatem, quaternitatem, vel aliquam aliam datam, omnino determinari ad certam pluralitatem, dico quod impossibile est illam excedere, & non qualitercumque impossibile a posteriori, vel a simili, sed includens manifeste contradictionem: majorem sic Intellectam: probo, si non possent omnino determinari quantum est de se ad certam pluralitatem: si ergo quantum est de se potest in quocumque, quia contradictionem non includit, quod quæcumque pluralitatem excedat, & hoc in initium, sed nihil potest in Divinis possibile sic ultra quæcumque pluralitatem pluralitatem, quia tunc necessario esset pluralitatem ultra quæcumque pluralitatem, & ita esset in infinitis. Probatio minoris: Illud non potest omnino determinari ad certam pluralitatem inferiorem eiusdem rationis, quod non necessario præexigit aliqua plura alterius rationis, per quæ determinetur ad certam pluralitatem: non ergo potest omnino determinari ad certam pluralitatem. Istius rationis probo majorem & minorem. Majorem sic. Si est pluralitabile eiusdem rationis, non determinatur ex se ad certam pluralitatem, hoc prius probatum est in arguendo ad impossibile: tunc pari ratione illa inferiora vel singularia, quæ sunt eiusdem rationis non habent ex se certam determinationem ad certam pluralitatem, quia sicut ignis ex se non determinatur ad certam pluralitatem

ignium, ita ignes singulares ex se non determinantur ad certum numerum, ut sint tot, vel tot ignes. Plurificabile ergo ejusdem rationis, si necessario determinetur ad certam pluralitatem, hoc est, per aliud, non per posterius natura, nec per illud, quod est simul natura, sicut dicitur est & deductum ad impossibile: ergo solummodo per prius vel priora natura. Non autem per aliquid prius ejusdem rationis, quia sicut dicitur est prius deducendo ad impossibile, illud prius non est determinans ad certam pluralitatem illorum, quae sunt ejusdem rationis: igitur oportet, quod hoc sit per aliqua priora non ejusdem rationis, quia eadem questio esset de illis, nec etiam hoc possent, ex quo essent ejusdem rationis. Habetur ergo ista propositio, quod illud non potest omnino determinari ad certam pluralitatem, quod non potest determinari per aliquam pluralitatem priorem alterius rationis. Minor probatur, quia ille productiones plures, quae ponuntur ejusdem rationis, non praerogant nisi principium formale producendi, & principium producens, in neutro istorum est pluralitas alterius rationis, per quam determinetur productio ad certam pluralitatem, necessario praerogata: quod non est in principio formale producendi. Patet, ex quo ponuntur productiones ejusdem rationis, quod etiam non in supposito praerogatur pluralitas alterius rationis, saltem per quam determinetur productio ad certam pluralitatem; patet, quia in tot productiones potest supponitur, ad quod principium se potest extendere. Ista ratio ostensiva sic probata potest breviter sic compilando, confirmari. Omnis pluralitas necessario finita, vel est alterius rationis: vel si non est alterius rationis, necessaria est, praerogit aliquam alterius rationis per quam determinetur: omnis pluralitas in Divinis necessario est finita: est ergo talis, vel talis: sed non potest esse pluralitas productionum ejusdem rationis tali, vel tali modo se habens; ergo nulla potest esse pluralitas ejusdem rationis in productionibus. Major istius rationis declarata est in argumento ad impossibile, & estiam ostensiva. Minor primi syllogismi satis est manifestata: quia possibilis in Divinis non necessitatem, & per consequens possibilis infinitas, vel non necessaria certa finitas, ponit necessariam infinitatem: & minor secundi syllogismi, haec scilicet, quod productiones ejusdem rationis non possunt hoc modo vel hoc se habere, patet, non enim sunt alterius rationis, ex quo sunt ejusdem rationis: nec praerogant pluralitatem alterius rationis per quam determinetur: hoc declaratum est in argumento ad impossibile. Tertio declaratur conclusio iuxta intentionem Philosophi 12. *Adeph. ubi* arguit, quod non possunt esse plures Caeli, quia non possunt esse plura moventia. Hoc probatur quia quaecunque sunt numero multa, unum autem specie, habent materiam: primum movens autem non habet materiam: est enim alius purus: unum ergo, & ratione, & numero primum movens & indivisibile est. Ex hoc intet, unum ergo caelum. Ex ista intentione Philosophi videtur confirmari ista prima ratio adducta in primo articulo, quod scilicet unitas numerata necessario competit cuilibet forma immateriali ejusdem rationis. Sed considerando intentionem Aristotelis in diversis locis, diversimode materiam accipit, & ex hoc confir-

mar

uari videtur nostrum propositum: nec tamen illa prima ratio habebit robur ex intentione Aristotelis. Materiam enim quandoque vocat principium receptivum faciens compositionem cum alio sive cum forma, quomodo dicit materiam & formam esse duo principia 1. *Phys. &* multis aliis locis. Et per oppositum forma dicitur illud aliquid principium, quod habet rationem actus, quod cum materia constituit compositionem. Alio modo forma dicitur quidditas secundum ipsum in multis locis, & per oppositum materia dicitur quidquid habet rationem contrahentis, vel determinantis ipsam quidditatem. Et hoc modo differentia individualis, quae unque sit ipsa, dicitur materia respectu quidditatis specificae. Dicitur ergo materia quandoque illud quod recipit formam informantem: quandoque, illud, quod contrahit, vel determinat quidditatem indifferenter. Sed tale contrahens, vel determinans potest intelligi dupliciter. Uno modo quasi intrinsece informari, vel determinato sub tali communi: alio modo quasi praesuppositum determinato. Exemplum: differentia individualis Sortis contra hit hominem determinans primo modo, quae est intrinseca Sortis, sed secundo modo hoc corpus contrahit albedinem, vel colorem, quia in alio corpore est alia albedo, & secundum hoc, si non possent esse nisi tria corpora, non possent esse nisi tres albedines: contrahens tamen secundo modo potest reduci ad materiam, primo modo, vel saltem includens quasi materiam. Ubi unque ergo est pluralitas ejusdem rationis, ibi necesse est ponere materiam, accipiendo materiam, non pro recipientem, sed pro contrahentem, sic, vel sic accipiendo, quia nulli modo potest poni natura, quae est unius rationis, plurificari, nisi sit aliquid contrahens hoc modo, vel illo, & per oppositum, ubi non est hoc modo materia, impossibile est pluralitas ejusdem rationis, sed nec talis materia est possibilis respectu productionum in divinis, quia nihil tale contrahens vel determinans potest esse nisi determinatum ad certam pluralitatem, & per consequens nisi prius habens pluralitatem alterius rationis, & nulla pluralitas alterius rationis possit priori productionibus talibus. Sic applicata est intentio Philosophi ad conclusionem hic intexam.

Sed inquirendum quales, & ubi generatim secundum Philosophum habent veritatem. Videtur dicendum quod Philosophus diceret, quod nec tali modo poni potest in aliquo quod est in Divinis, scilicet materia secundo modo dicta: in o nec in aliquo immateriali. Unde dicit 7. *Met. cap. 9. quod quid erat esse, & unumquodque est in quibusdam idem, ut in primi substantiis. Dico autem primum, quia non per aliud in alio est, ut in materia, quae unque vero accepta cum materia non idem. Haec ille: non vult idem dicere, quod in materialibus non est idem, quod quid est, & illud, & ejus est. Licet aliqui sic exponant, sed non ad intentionem ejus, licet parere potest exponendo tertium cap. 7. (de quo modo transeo) sed in nullo materiali: hoc est quae unque modo plurificabili, est omnino idem quod quid est, & ipsum, quia ipsum includit materiam, hoc est aliquid contrahens ipsam quidditatem, quod non includitur in ratione formali quidditatis: convenimus ergo cum Philosopho in hoc, quod forma non habens materiam secundo*

110

modo, non est pluralitabilis, & hoc fuisse ad propositum nostrum, quod, scilicet productio ejusdem rationis non sit pluralitabilis. Sed non propter hoc conceditur, quod non habens materiam, quae sit pars realiter composita, non potest pluraliter fieri. Et tunc illud Philosophi, quod primum non habet materiam, quia est actus purus, debet intelligi de materia secundo modo dicta; quia non habet eam ad contrahendum suam quidditatem, ut sit haec, quia sua quidditas est hoc. Utrum autem illud, quod non habet materiam primo modo dictam habeat secundo modo dictam, forte aliter diceretur secundum Philosophum, & alios secundum Theologos, de quo nihil ad praesens, nisi quod illa ratio de *125 Met.* non habet propter se medio hoc quod est non habere materiam primo modo dictam, sicut intelligitur illi, quorum est prima ratio in *1. arti.* sed habet propter se medio hoc, quod est non habere materiam secundo modo dictam. Et sic tam major, quam minor, vera est secundum Philosophos, & Theologos: & per consequens, quia natura divina non potest pluraliter fieri in diversis suppositis, est ad propositum etiam utraque permissa vera de productione ejusdem rationis, & per consequens conclusio est vera.

De tertio articulo obijciunt contra praedictam, & primo contra conclusionem: deinde contra praemissas. Contra conclusionem dupliciter: primo sic: Ubi principium est ejusdem rationis, & terminus formalis ejusdem rationis, ibi est productio ejusdem rationis; sed essentia divina, quae est essentia rationis, in divinis est principium productivum ejusdem productionis, & etiam terminus formalis ejusdem productionis; ergo quaelibet productio est ibi ejusdem rationis cum quacunque. Major videtur haberi ex *5. Physic.* quia non videtur productio distingui, nisi, vel ex principio formalis, vel ex termino. Probat minoris, primo quantum ad secundam partem de termino formalis: quodlibet productum productionis accipit essentiam, quia sicut Filius nihil habet nisi naturam, secundum Hilariam, (hoc est nisi quod nascendo accipit) ita Spiritus sanctus nihil habet, nisi quod procedendo accipit: non autem accipit essentiam, nisi sicut terminum formalem.

Confirmatur illud per *Aug. 15. de Trin. c. 26. Sicut Filio praestat essentiam de Patre generatio, ita Spiritus sancto de utraque processio.* Non potest autem illud intelligi de praestando, sive communicando, nisi sicut de termino formalis productionis: nec potest intelligi essentiam communicari per productionem, nisi sicut primum terminus formalis, quia non sicut consequens alium terminum formalem, cum essentia sit primum omnium. Ex hac probatur alia pars minoris, scilicet quod essentia sit principium formale respectu utriusque productionis, quia terminus formalis non potest aliquo modo esse prior principio formali productivum. Si ergo essentia est terminus formalis productionis, ut jam probatum est, & ipsa est primum in Divinis, ut jam probatum est in prima questione, sequitur, quod ipsa essentia secundum se est principium formale productivum in quacunque productione. Minor etiam probatur quantum ad utramque partem per hoc, quod illud est principium formale, & terminus formalis in quo producens assimilatur productio, & praecipue, quan-

quando est productio univoca. Nunc autem prima assimilatio producens ad productum in Divinis est essentia ipsa, ut essentia; ergo ipsa est formalis terminus productionis, & formale principium productivum. Secundo contra conclusionem sic: Habens principium formale productivum perfectum, potest illo producere; sed Filius habet principium formale dicendi, & generandi ratione; ergo, &c. Probat majoris, quia idem est suppositum potens agere, quia habet principium agendi, & maxime petendum. Probat minoris, memoria perfecta est principium principium dicendi, sive generandi. Filius autem habet memoriam sicut Pater *5. de Trin. c. 7.* quaelibet persona meminit sibi, & perfectam patet. Tertio contra illam propositionem, quod prima distinctio finita est aliquorum alterius rationis, inflatur dupliciter. Primo, quia unitati est immediatio distinctio minor, quam major: distinctio ejusdem rationis est minor quam alterius rationis: ergo, &c. Secundo, quia a Deo possunt immediate plura creata, & in eadem specie: ergo possibile est, quod pluralitas ejusdem rationis esset omnino prima, & immediata unitati, & sicut in causa, & causatis, pari ratione in principio, & principibus.

Ad primum triplex est via respondendi. Primo ad majorem, quod licet essentia, esset principium elicivum, tamen respectu alterius, & alterius productionis esset aliud principium, & aliud determinativum, pura alius, & alius respectus; & tunc major est falsa, quod ubi est principium elicivum ejusdem rationis, esset productio unius rationis, nisi cum hoc esset principium determinativum ejusdem rationis, quod non est in proposito. Contra hoc si principium elicivum non sufficit sine principio determinativo, hic; & ibi: eadem questio est, per quid essentia, quae est principium elicivum indeterminatum determinatur ad hoc, vel ad illud determinativum. Si enim principium ejusdem rationis non potest esse per se principium respectu plurium alterius rationis, non poterit essentia, quae est principium radicale elicivum, esse principium immediatum respectu plurium determinativorum principiorum alterius rationis: quia quia ratio aliquid ejusdem rationis est principium aliquorum plurium diversae rationis, eadem ratio est aliorum: vel si illa praecedat alia erit processus in infinitum. Vel si ille est impossibilis, determinatio per respectus, ut per principia determinativa, non sufficit. Praeterea, illi respectus sunt productiones, nunc autem idem non determinat ad se. Dicere enim essentiam determinari ad generationem activam per respectum, qui nihil aliud est, quam generatio activa; ut dicitur postea: est dicere, quod determinatur ad generationem per generationem, & ita quod idem est principium determinativum sui. Secundo modo diceretur, negando majorem, quia est sola essentia sit principium productivum, ille tamen productiones possunt esse alterius rationis, quia aliqua pluralitas potest esse prima, & nulla potest esse actu infinita, vel etiam in potentia infinita in Divinis. Nulla autem potest esse necessario finita, nisi quae est alterius rationis, vel praerigens aliquam alterius rationis: ergo si ante prima pluralitate necesse est, quod in Divinis sit aliqua pluralitas pri-

ma omnino, & immediata unitati, & ita potest poni, quod ista pluralitas sit productionum, sicut quorumcumque. Falsi est ergo ista major in Divinis, quod ubicumque est idem principium, & idem terminus, ibi est productio ejusdem rationis, vera est tamen in creaturis, ut locutus Philosophus, quia ibi principium formale productivum, vel est limitatum ad productionem unius rationis, sicut ipsum est principium unius rationis: vel si est principium æquivocum, & ita productivum plurium alterius rationis, terminus formalis utriusque limitatus est, ita quod non potest esse idem principium, & terminus plurium alterius rationis: neutrum potest esse in proposito: quia ibi principium est illimitatum, & etiam terminus formalis. Sed contra arguitur, sicut arguitur et in prima questione, & quia tunc prima persona producta non magis ex productione sua reali est Verbum, quam Spiritus Sanctus, nec Spiritus Sanctus magis est Spiritus Sanctus, quam Verbum. Item, hypothosum habent idem principium formale perfectum, aliquid productionum, potest ita primo per illud principium in unam illam, sicut in aliam, & ita prima persona æque primo potest producere Spiritum Sanctum sicut & Filium; & ita Spiritus Sanctus non necessarius est a Filio: Tertio modo conceditur minor, quod essentia est principium formale, & terminus formalis utriusque productionis, non tamen sic totale, quin aliquid includitur per se, & in principio formali, & in termino. In principio quidem formali, quod est memoria perfecta, & voluntas perfecta, includitur essentia, & in termino formali, quod est verbum perfectum, & Spiritus Sanctus perfectus, includitur etiam essentia, & forte respectu utrorumque, tam in principio, quam in termino, essentia habet rationem principalis, & hoc respectu illius, quod concurrit cum eadem, scilicet intellectus vel notitia, voluntatis, vel amoris. Propter ergo identitatem essentiae, idem est quo producens producit, & terminus formalis. Propter autem distinctionem concurrentem cum essentia, utpote intellectus & voluntatis in principio productivo, sufficit principium hoc, & illud, ad productionem alterius rationis, & ad terminum quodammodo alterius rationis, & sic in principio habemus essentiam, & intellectum; essentiam, & voluntatem: In termino autem habemus essentiam, & notitiam; essentiam, & amorem; & ratio ejus, quod idem est in principio formali communicativo, sit idem in termino formali communicativo; & ratione ejus, quod distinctum est in principio, sit formaliter distinctum in termino, & illud quod concurrit in termino, sit formaliter distinctum. Si quis veras istorum duorum concurrentium in principio formali, nomine alterum est principium formale, & reliquum concomitans? ergo ab illo altero formali, vel dicatur principium formaliter idem, vel omnino alterum. Respondeo, duo que concurrunt in principio, scilicet in memoria perfecta, essentia, & intellectus; & in voluntate perfecta, voluntas, & objectum diligibile præsens, nonse habent per accidens, nec sicut remotionis principium, & propinquum: sed totum hoc intellectus infinitus habens objectum infinitum intelligibile sibi præsens, est per se unum principium, ita quod alterum sine altero non est principium producendum, &

ideo est unum principium simpliciter productivum, non distinctum in duo principia productiva: confirmatur de voluntate, & objecta respectu spirationis, & confirmatur de terminis respectu productionum. Si querat, quare non potest essentia sola, ut distinguitur contra voluntatem & intellectum, esse principium communicandi se? Respondeo, essentia mere intellectualis non est principium alicuius productionis, nisi ut concipiat cum memoria, & voluntate.

Ad secundum & primo ad rem, & secundum ad formam argumenti. Ad rem potest dupliciter responderi: forma, que est in aliquo supposito principium producendi productione adequata illi formæ, non potest esse: alicui alteri principium producendi: nunc autem memoria est Patri principium producendi productione adequata illi principio, ergo: & si sic in Filio, non potest esse Filio principium producendi. Major probatur exemplo sic: Si calor esset igitur principium calefaciendi lignum calefactione adequata illi calori, & ille idem calor communicaretur ligno: non posset esse ligno principium calefaciendi. Probo, quia nec calefaciendi licet, quia tunc calor esset principium calefaciendi sive producendi calorem in eodem supposito: nec alterum, quia calefactio illa ponitur adequata illi calori: Et procedit ista probatio de adequatione omnimoda, ubi impossibile est actionem excedere principium formale agendi, & secundum istum intellectum, patet minor: quia memoria sic in Patre habet dictionem in Patre adequatam, quod impossibile est principium dictionum excedere hanc dictionem, sicut impossibile est in Divinis dictionem esse nisi hanc, quia de se est hæc. Patet ex solutione questionis: quia quicquid in Divinis non præsigit pluralitatem alterius rationis, illud de se est hoc: dicitio in Divinis non necessario præsigit pluralitatem alterius rationis: ergo de se est hæc, & per consequens principium ejus habet hanc dictionem omnino adequatam sibi, non potest ergo esse principium in Filio. Ad eandem rationem probandam accipienda est ista propositio, & redit in eandem sententiam cum aliis; suppositum accipiens formam per productionem adequatam illi formæ, non potest per illam formam producere; sius recipit memoriam per productionem adequatam illi memorie: ergo, &c. Minor declaratur sicut in ratione jam facta. Probatio majoris: quia si secundum illam producere: aut ergo se, aut alterum; non se, quia hoc est impossibile, secundum Augustinum de Trin. cap. 1. nec alterum, quia illa productio illius ponitur adequata principio productivo: sic ergo non oportet querere determinativum concurrentem cum principio elicitive: ut sit una dicitio: nec etiam aliquam negationem potest habere, sic ut sit tale principium formale. Sed est quod essentia, vel quodcumque positivum mere acceptum, sit in Patre formaliter ratio dicendi, vel generandi: tamen non potest esse in Filio ratio dicendi, vel generandi: quia ipsum ut in Patre, est principium productionis adequate, quantum ad primam rationem, & per illam Filio communicatur quantum ad secundam rationem. Quantum ad secundum, videlicet ad formam argumenti, potest fieri aliqua difficultas in majori & minori: quia haberi potest aliqua dei multipliciter ex postposita dicitio: licet proprie

non dicatur aliquid formam habere in abstracto, nisi habeat eam sicut formam, sic significat, nata est haberi, hoc est tanquam formam. Non enim proprie diceretur habere abedinem, qui haberet eam clausam in bursa, quia non est ille modus habendi: quia abedo nata est haberi ut forma informant: Uterius, nomen abstractum significans principium agendi constitutum cum Gerundivo significat aliquam actionem, natum est haberi a supposito, ut fit illi principium agendi illa actione, verbigratia, habet potentiam videndi: illa potentia non solum nata est haberi a me ut forma, sed etiam ut principium mihi operandi secundum illam formam: & hoc notat illa constructio Gerundivi cum abstracto tali. Similiter fit Grammatica patet ex usu loquendi. Est enim verba fit hæc: *Filius dicitur generationem Patris*, non tamen illa: *Filius habet scientiam generandi*. Consimiliter, nec illa: *iste habet voluntatem generandi*: nec est aliqua ratio nisi ex constitutione Grammaticali, quia non solum notatur abstractum haberi ab illo ut forma, sed ut principium talis operationis procedentis ab isto supposito: consimiliter hic: *Michael scit Deum creare mundum, & creationem mundi*: non tamen scit creare mundum. Quando ergo accipitur in maiori, illud quod habet principium dicendi perfectum, potest per illud dicere: loquendo de habere proprie, sicut dicitur abstractum haberi, quando habetur ut forma suppositi, & etiam de constitutione propria nominis significantis principium actus cum Gerundivo significante actionem, quæ constructio notat illa formam huic supposito esse principium agendi: concedo majorem, quia in subiecto includuntur illa, quæ requiruntur ad hoc, quod predicatum insit. Quando enim in hoc forma habetur, ut forma huic, & ut huic principium agendi, potest per hoc esse principium agendi: sed sic minor est falsa: quia est Filius habet memoriam perfectam, aliquo modo habendi: non tamen ut formam: & si habet ut formam, non tamen ut principium agendi, propter rationem dictam in responsione reali. Ad probationem minoris, illa propositio: *memoria perfecta est principium perfectum dicendi*, potest dici, quod est propositio truncata. & oporteret eam supplere per aliquod dativum additum significans cui fit principium dicendi: Vel quia est indifferens, potest concedi, quod absolute est principium dicendi: nec plus ponit minor de memoria, quod Filius habet memoriam perfectam, est manifestum. Concludendo ergo, Filius habet principium perfectum dicendi, quia sicut minor primi syllogismi, fit fallacia Amphibologia, vel figura dictionis, vel consequentis. Amphibologia, quia in maiore constructa non determinat actum illum significatum per Gerundivum procedere ab aliquo supposito determinato: quia nullam suppositum certum ponebatur ibi in subiecto orationis, sed tantum designabatur, quod procederet ab aliquo principio formali: quia illud ponebatur in propositione pro subiecto: In conclusione autem ponitur, & suppositum determinatum, & forma: & ita ex vi constitutionis notatur in conclusione, quod actus non tantum comparatur ad principium formale, sed etiam ad suppositum, ut egredietis ab aliquo. Figurat dictionis: quia per similitudinem dictionis actus significati in Gerundivo in premissa, & in conclusione,

com.

commutatur habendo actus ad formale principium, in habitudine actus ad suppositum agens: & sic commutatur quale quid in hoc aliquid. Fallacia est etiam Consequentis: quia in maiori habetur actus significatus in Gerundivo in universaliter ad nullam suppositum comparatus: In conclusione autem determinatur ad certum suppositum, & non sequitur actus est per hoc principium: ergo est huiusmodi suppositi.

Ad tertium dicitur, quod illa propositio est vera; quod prima pluralitas necessario finita est alterius rationis: quia quilibet necessario finita, si non est alterius rationis, necessario præexistit aliqua alterius rationis, per quam necessario determinatur, ut patet in secundo articulo. Prima autem pluralitas in Divinis est prima, & necessario finita: quod prima, patet quod etiam in necessario finita, patet: quia nulla est ibi possibilitas nisi ad illud, quod est in actu: sequitur ergo conclusio, quod prima pluralitas in Divinis necessario est alterius rationis: & per consequens illa est proxima unitati. Quando ergo accipit majorem, quod unitati immediatior est minor pluralitas, quam maior: Respondet potest intelligi major, vel minor, intensive, vel extensive: intelligendo sic intensive, quantum ad minorem rationem distinctionis, sicut minus distinguuntur medium ab extremo, quam contrarium a contrario: minus intensive, sive minor distinctio, sive minor pluralitas, est, quæ est major paucitas, sicut ternarius est minor pluralitas quaternario: hoc modo maior est vera: quia unitati immediatior est binarius quam quaternarius, vel ternarius, & tamen binarius non est minor pluralitas intensive, quam ternarius: quia intensive tanta distinctio distinguuntur duæ unitates in binario, quanta tres in ternario. Extensive verum est, quia ab unitate procedunt pluralitates, sive distinctiones ordinate, ita quod semper minor numerus extensive five numeraliter est propinquior unitati, quæ est principium. Et sic concedo quod ista distinctio, est quod esset alterius rationis, est tamen maxime paucitatis: quia non sunt nisi duæ productiones, & non est pluralitas minor dualitate.

Si tamen loquamur de maiori, vel minori distinctione, vel pluralitate intensive adhuc potest intelligi dupliciter: quia aut intelligitur per se, quantum ad formalem rationem distinctionis extremorum: aut per accidens, quantum, scilicet ad majorem & minorem entitatem, & incompossibilitatem eorum, quæ distinguuntur. Exemplum: Sortes, & Plato magis distinguuntur, quantum ad realitatem, & impossibilitatem extremorum, quam ille duæ intentiones, *genus*, & *species*, quia istæ duæ possunt concurrere in eodem, ut in colore, & minor est entitas istorum extremorum, *genus*, & *species*, quam istorum Sortis & Platonis. Si autem intelligitur major de minore distinctione materialiter, forte potest alicubi habere veritatem: quia alicui primo immediatior est distinctio rationis, quam rei: & minor est distinctio rationis, quantum ad entitatem extremorum, & impossibilitatem distinctorum, quam distinctio realis: sed in proposito, non oportet de ista majoritate fore minoritatem curare: quia non ponitur aliqua distinctio rationis immediatius uni, a quo procedit omnis multitudinis, scilicet ipsi essentia.

Secundo autem modo de ista majoritate intensive, & per se, quantum,

ad formalem rationem distinctionis, maior est simpliciter falsa: quia oportet quod uni primo a quo procedit aliqua distinctio, sive sit rei, sive rationis, immediatissima sit aliqua distinctio alterius rationis, quia aliqua finita, & quia illa, quae est alterius rationis, est primo finita, ut arguitur est. Et hoc patet, quia secundum communem opinionem, ubi unitatem realem sequitur in ordine distinctio rationis, ibi illa ratio distincta, habent distinctionem alterius rationis, non eundem: & illa est maior, sed secundum formalem rationem distinctionis, licet sit minor duplici modo. & maioris plenitudinis, & minoris realitatis, & incompossibilitatis in extremis. Per hoc patet illud de pluralitate, quae est immediate a Deo, quia in creaturis, ubi natura simpliciter sunt pluralitate in suppositis, nulla est necessaria determinata, quia a sola voluntate agens sunt tot, vel tot, ita quod non repugnat naturae esse in pluribus: si ergo talia plura ejusdem rationis sunt immediate a Deo, sunt tamen finita in actu, quia voluntas divina imponit eis finitatem; sed non sunt necessario finita, quia nihil est intrinsecum creaturis, cui contradictorie repugnat maior vel minor pluralitas, quaecumque enim pluralitas est possibilis in Divinis, ipsa est omnino finita.

Q U A E S T I O III.

Utrum ista duo possint simul stare, quod relatio, ut comparata ad oppositum sit res, & ut comparata ad essentiam sit ratio tantum.

VISO de productionibus, sequuntur quaestiones de relationibus; & primo de relationibus originis. Secundo de relationibus communibus. De relationibus originis primo, quaeritur, in comparatione ad essentiam: Secundo in comparatione ad personam. Tertio quantum ad perfectionem, sive qualitatem propriam. Est ergo quaestio prima: Utrum ista duo possint simul stare, quod relatio, ut comparata ad oppositum sit res, & ut comparata ad essentiam, sit ratio tantum? Arguitur quod non, quia si ut comparata ad essentiam, sit ratio tantum: hoc est, quia ut sic transit in essentiam, sed ut comparata ad oppositum, manet eadem ratio, quia, ut sic, est eadem essentia, quia nullo modo potest esse non eadem, propter simpliciter divinam: ergo si est ratio, ut comparata ad essentiam, necessario est ratio; ut comparatur ad oppositum. Ad oppositum arguitur, sicut comparatur ad essentiam est ratio: Probatur, propter similitudinem divinam: ut autem comparatur ad oppositum, non est ratio, sed res; aliter non constitueret realiter distinctum ergo praedicta simul stat.

Hic sunt tria evidenda. Primo, si relatio originis in se sit res, & quae secundo comparata ad essentiam sit res, & quae res: Et hoc apparet, quia comparabilis, vel incompossibilis istorum, de quibus quaeritur. Tertio, circa dicta in solutione quaedam dubia occurrentia dissolvuntur.

De primo: quia deequivoco non est simpliciter respondendum: & hoc nomen res, sicut patet ex auctoritate loquentium de isto nomine rei, est equivocum, ideo primo distinguendum est de hoc nomine rei; Sicut autem colligitur ex dictis auctorium, hoc nomen rei potest esse

mi communissime, communiter, & strictissime. Communissime prout se extendit ad quodcumque, quod non est nihil, & hoc potest intelligi dupliciter, verissime enim illud est nihil, quod includit contradictionem, & solvi illud; quia illud excludit omne extra intellectum, & in intellectu: quod enim est sit includens contradictionem, sicut non potest esse extra animam, ita non potest esse aliquid intelligibile, vel aliquod eis in anima, qui nunquam contradictorium cum contradictorio constituit unum intelligibile, neque sicut obiectum cum obiecto, neque sicut motus cum obiecto. Alio modo dicitur nihil, quod nec est, nec esse potest aliquid extra animam, & extendit se ad quodcumque, quod non includit contradictionem, sive sit ens rationis, hoc est praecise habens esse in intellectu considerante, sive sit ens reale, habens aliquam entitatem extra considerationem intellectus. Et secundo accipitur in illo membro, minus communiter pro ente, quod habet, vel habere potest aliquam entitatem non ex consideratione intellectus: Et istorum duorum membrorum (quorum utrumque pertinet ad primum membrum distinctionis) primum videtur valde extendere nomen rei, & tamen, ex communi modo loquendi, satis probatur: communiter enim dicimus, intentiones Logicas esse res rationis, & relationes rationis esse res rationis, & tamen ista non possunt esse extra intellectum: non ergo nomen rei, secundum usum loquendi, determinat se ad rem extra animam, & isto intellectu communissimo, prout res, vel ens, dicitur quodlibet conceptibile, quod non includit contradictionem, sive illa communitas sit Analogia, sive univocatio, de qua non curio modo, potest poni ens primum obiectum intellectus: quia nihil potest esse intelligibile, quod non includit rationem entis isto modo, quia ut dictum est prius includens contradictionem non est intelligibile, & isto modo, quaecumque scientia, quod non solum vocatur realis, sed etiam quae vocatur rationis, est de re, sive de ente. In secundo autem membro, istius primi membri, dicitur res, quod habere potest entitatem extra animam. Et isto modo videtur loqui Avicenna *1. Metaph. c. 5.* quod ea quae sunt communis omnibus generibus, de qua non curio potest illud intelligi de vocalibus in una lingua, quia in unaquaque lingua est unus conceptus indifferens ad omnia illa, quae sunt extra animam conceptus enim sunt idem apud omnes, primo *Perihermionis*, & communiter in qualibet lingua est unum impositum tali conceptui communi, qualescumque sit illa communitas, sive analogia sive univocatio. Habemus ergo primum membrum, scilicet communissime, bipartitum, in illud, scilicet quod non includit contradictionem, qualescumque esse habet, & in illud quod habet, vel habere potest, proprium esse extra intell. cum, & isto modo, vel utroque modo, vel saltem secundo modo, accipit Avicenna *rens, & ens, ut dictum est.* Secundo modo accipit Boetius distinguendo rem contra motum rei, sicut loquitur libro de *T. in. Patet, inquit, quae sit differentia predicationum, quia alia quidem quae rem monstrant, alia quae circumstantiam rei, quia istae praedicantur sic, quod secundum se rem aliquam monstrant. Illa vero, ut*